

FOCUS CONJUNCTUUR

JUNI 2020

CORONACRISIS SLAAT
DIEPE KRATER IN WELVAART.
RELANCEPLAN NODIG.

CORONACRISIS SLAAT DIEPE KRATER IN WELVAART. RELANCEPLAN NODIG.

EXECUTIVE SUMMARY

Anouar Boukamel

Attaché bij Competentiecentrum
Economie & conjunctuur

Naar halfjaarlijkse gewoonte heeft het VBO ook in het laatste kwartaal van 2019 zijn leden-sectorfederaties bevroegd over de conjunctuurele evoluties binnen hun sector. Via zijn lidfederaties bereikt het VBO ongeveer 50.000 ondernemingen, die samen goed zijn voor 80% van de Belgische uitvoer, 75% van de werkgelegenheid en twee derde van de toegevoegde waarde. Bovenop dit eigen conjunctuuronderzoek wordt uiteraard ook rekening gehouden met andere nationale en internationale conjunctuurindicatoren. Deze analyse schetst de huidige toestand in de ondernemingen van België, evenals de prognoses voor de komende zes maanden.

Door de uitzonderlijke omstandigheden waartoe de maatregelen in de strijd tegen de COVID-19-pandemie hebben geleid, en door de economische crisis zonder weerga die daaruit is voortgevloeid, moesten we zowel de structuur van onze enquête als die van deze publicatie wat bijsturen. Daardoor bespreekt deze VBO-analyse zowel de impact die de huidige crisis op de ondernemingen heeft, alsook wat hun verwachtingen zijn over binnen zes maanden, wanneer de pandemie hopelijk achter ons ligt.

De enquête werd afgenomen in de tweede helft van mei. Uit de resultaten blijkt dat de gezondheids crisis die we momenteel doormaken ook de economische gezondheid van het bedrijfsleven fel onder druk zet. De federaties en bedrijven geven aan dat hun economische activiteit er sterk op achteruit is gegaan, in die mate dat de Belgische economie in 2020 afstevent op de grootste economische krimp (tussen -7,5% en -9%) uit onze naoorlogse geschiedenis. Volgend jaar is een krachtig herstel (+6 à +7%) mogelijk, mits er snel een nieuwe regering komt die werk maakt van een coherent relanceplan dat investeert in de toekomst en bedrijven en gezinnen zuurstof geeft.

Economische activiteit: midden mei gemiddeld nog meer dan 21% lager dan normaal. Over 6 maanden wordt een activiteitsniveau verwacht dat nog 5 à 9% lager ligt dan normaal.

In de tweede helft van mei maakte ruim 80% van de sectoren gewag van een lager activiteitsniveau dan normaal. Voor 27% van hen lag de impact tussen -10 en -30%, maar het gros (38%) had het eerder over een terugval van de activiteit tussen 30 en 50%. In gewogen gemiddelde houdt dat in dat het activiteitsniveau in onze sectoren en bedrijven in mei 21,4% lager lag dan normaal. Enkel de scheikundige nijverheid, de banksector (stagnering) en de voedingsdistributie (stijging) gaven aan dat hun activiteit niet of nauwelijks is teruggevallen.

De felle terugval van zowel de binnen- als de buitenlandse vraag blijven het probleem nummer één voor de bevroegde sectorfederaties (62%). De aanbodgerelateerde problemen (productiviteits- en rendabiliteitsverlies als gevolg van de 'social distancing'-maatregelen, verstoorde waardeketens of personeelstekorten) vertegenwoordigen 34,1% van de vastgestelde problemen.

Over zes maanden verwacht ongeveer de helft van de sectoren een activiteitsniveau dat 0 tot 10% lager ligt dan normaal. De meeste andere sectoren gaan er echter van uit dat hun activiteitsniveau dan nog altijd maar 70 tot 90% van het normale peil zal halen. Gewogen gemiddeld zou het activiteitsniveau over 6 maanden nog ongeveer 9% lager liggen dan normaal (5% lager indien het de positieve kant van de vork zou worden).

Werkgelegenheid: een daling tussen 4 en 8% over zes maanden, minder sterk dalend dan de economische activiteit

In de eerste weken van de lockdown nam het aantal tijdelijk werklozen snel toe, om begin april uit te komen op ongeveer een kwart van het totale aantal werknemers uit de privésector. Eind mei was dat aantal echter al gezakt tot nog om en bij de 10%.

De komende zes maanden verwacht geen enkele van de bevroegde sectoren een toename van de werkgelegenheid. 83% van hen gaat uit van een daling, slechts 16% denkt dat de werkgelegenheid zal stagneren. Gewogen gemiddeld zou dat neerkomen op een werkgelegenheidskrimp tussen 4,7% en 8,3%.

Dat de werkgelegenheid wat minder sterk zou dalen dan de economische activiteit is niet verrassend aangezien de productiviteit door de coronamaatregelen en het omzetverlies een fikse knauw heeft gekregen. Het gros van onze sectoren rapporteert momenteel productiviteitsdalingen van 5 à 10% (43% van onze sectoren) en van 10 tot 30% (29%).

Bedrijfsinvesteringen worden uitgesteld: daling met 10 à 15% verwacht in 2020

De liquiditeit en solvabiliteit van talloze ondernemingen kwam sterk onder druk te staan door de gezondheidsmaatregelen en de economische gevolgen ervan. Dat heeft ervoor gezorgd dat ondernemingen vooral gingen focussen op voldoende cashflow om te overleven, waardoor bepaalde investeringsplannen op de lange baan werden geschoven.

Bijna 40% van de sectoren meldt dat hun investeringen in de komende zes maanden met 10 tot 30% zullen terugvallen, slechts 16% van de respondenten zegt dat er op dat vlak weinig zal veranderen (afname tussen 0 en 10%). Gewogen gemiddeld betekent dit een daling met 10 à 15%.

Verschillende sectoren hebben deze vraag trouwens niet beantwoord, in tegenstelling tot de voorgaande vragen, om de simpele reden dat er nog te veel onzekerheden zijn.

Economische vooruitzichten: geraamde krimp van 8,3%, de sterkste terugval sinds de Tweede Wereldoorlog

In de huidige context is het bijzonder moeilijk om voorspellingen te doen voor 2020, en al zeker voor 2021. Het VBO werkte verschillende scenario's uit, die afhangen van de ontwikkelingen rond volgende onzekere elementen:

- de ontwikkeling van de epidemiologische situatie;
- de kracht van het herstel van de binnenlandse (inhaalbeweging van de Belgische consument, bedrijfsinvesteringen) en de buitenlandse vraag;
- de negatieve impact op de potentiële groei.

In het basisscenario gaat het VBO ervan uit dat de ontwikkeling van het virus onder controle kan worden gehouden (zonder algemene tweede lockdown) en dat er tijdens de zomermaanden een nieuwe federale regering kan worden gevormd met een stabiele meerderheid die tot een akkoord komt over een relanceplan. In dat geval zou de Belgische economie in 2020 met 8,3% krimpen, nog steeds de sterkste naoorlogse krimp. Die hypothese houdt dan wel in dat we in 2021 een vrij sterke herleving van 6,4% zouden kunnen krijgen, maar zelfs dan zou de economische activiteit tegen het einde van 2021 nog lichtjes onder het niveau van eind 2019 blijven.

In die context zou het overheidstekort oplopen tot 10 à 12% van het bbp. Een nieuwe regering zal dus niet enkel een geloofwaardig relanceplan moeten uitwerken, maar ook een begrotingstraject moeten uitstippelen om het tekort tegen 2024 terug in de buurt van de doelstelling van 3% van het bbp te krijgen.

In het meest pessimistische scenario schiet de regeringsvorming niet op en houdt de politieke instabiliteit aan. Die kan uitmonden in onvoorspelbare

beslissingen van alternatieve meerderheden in het parlement, of in nieuwe verkiezingen, met alle onzekerheden en vertragingen die daarmee gepaard gaan. In dat geval kan de economische krimp in 2020 oplopen tot 9,1%, en het herstel het jaar nadien beperkt blijven tot 3%. De activiteit zou dan eind 2021 nog 5 à 10% lager uitvallen dan eind 2019.

En het hoeft niet gezegd dat als de epidemiologische situatie fors verslechtert, met nieuwe lockdownmaatregelen tot gevolg, de negatieve groei nog hoger kan uitvallen.

Aanbevelingen: een 4x4-turborelanceplan

In de eerste plaats is het cruciaal dat we alle nodige maatregelen treffen om het virus daadkrachtig te bestrijden, mochten we geconfronteerd worden met een tweede golf van COVID-19-besmettingen. Het gaat dan onder andere om de ontwikkeling van een app voor 'contact tracing' van besmette personen, massale en snelle beschikbaarheid van testcapaciteit en van geschikte beschermingsuitrusting, ...

Daarnaast moeten we nadenken over maatregelen om onze economie op middellange termijn te stutten en om te zorgen dat we de komende jaren weer kunnen aanknopen met een gezonde groei. Door de lockdownmaatregelen is heel wat toegevoegde waarde verloren gegaan bij de bedrijven en werd ook hun productiviteit en rendabiliteit aangetast. We mogen ze dan ook niet nog extra in moeilijkheden brengen door de vooruitgang die de voorbije jaren geboekt is op het vlak van loonkosten en competitiviteit te niet te doen.

Verder is het essentieel om onze regeling voor avondwerk (20 u tot 24 u) te versoepelen zodat de e-commercesector in ons land beter kan concurreren met de buitenlandse spelers, én dat onze arbeidsmarkt wendbaarder wordt gemaakt door werkzoekenden intensiever te begeleiden, te vormen en te activeren.

We moeten ook de ervaring die we tijdens deze crisis hebben opgedaan met telewerk benutten en het bijhorende wettelijk kader versoepelen, aangezien het ook een deel van de oplossing voor het ruimere mobiliteits- en klimaatvraagstuk kan zijn.

En gelet op de omvang van de crisis, kunnen we zeker ook maatregelen overwegen die de vraag ondersteunen. Dat kan allereerst door private en publieke investeringen te stimuleren, omdat die als katalysator kunnen dienen voor de digitalisering en de ecologische transitie, tegelijk ons groeipotentieel versterken en belangrijke maatschappelijke uitdagingen helpen te realiseren. Ten tweede kan de vraag gestimuleerd worden via een substantiële verlaging van de belastingdruk op de lagere lonen (bv. via een hogere belastingvrije schijf en een hogere beroepskostenaftrek).

INHOUDSTAFEL

1	WERELDWIJDE ECONOMISCHE IMPACT	6
	BBP	6
	Grondstoffenprijzen	9
	Internationale handel	10
2	EVOLUTIE VAN DE COVID-19-PANDEMIE	11
	Op wereldschaal	11
	Op Belgisch niveau	12
3	DE ECONOMISCHE IMPACT IN BELGIË	14
	Impact op de omzet, per sector	14
	Economische activiteit	16
	Arbeidsmarkt, evolutie tijdelijke werkloosheid	20
	Werkgelegenheid	22
	Productiviteit	24
	Liquiditeit en solvabiliteit	25
	Investering	27
4	VOORUITZICHTEN: VEEL ONZEKERHEDEN	28
	Ontwikkeling van de epidemiologische situatie	28
	Kracht van het herstel van de buitenlandse vraag	28
	Inhaalvraag bij de Belgische consument	29
	Bedrijfsinvesteringen	29
	Negatieve impact op de potentiële groei	30
5	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	32

FACTS & FIGURES

31,8%

VERLOREN ARBEIDSDAGEN

in april in de privésector door **tijdelijke werkloosheid** wegens **corona-overmacht**.

De coronacrisis kan België tussen de **45 en de 50 miljard aan nominaal bbp** kosten in 2020.

GROEI-VERWACHTING

VOOR 2020

-8,3%

de sterkste daling sinds de Tweede Wereldoorlog.

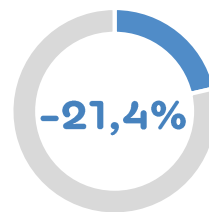
VOOR 2021

+6,4%

mits een stabiele regering en een geloofwaardig en samenhangend relanceplan. **Zoniet: in het beste geval +3%.**

TIJDELIJK WERKLOZEN van **25% op de piek** (1ste week van april) naar **11%** in de laatste week van mei.

gemiddeld verschil ten opzichte van het **normale activiteitsniveau** binnen de VBO-sectoren in de tweede helft van mei

RENDABILITEIT en **SOLVABILITEIT** bedrijven onder druk door **omzetverlies en productiviteitsdaling**.

Aangezien de coronamaatregelen de productiviteit drukken, **herstellen jobs sneller dan de economische activiteit**.

Bedrijfsinvesteringen

-10 à -15%

WERKLOOSHEIDSGRAAD van 5,4% naar 8% eind 2020

OVERHEIDSTEKORT naar 10 à 12% van het bbp in 2020

Golf van **FAILLISSEMENTEN** en **HERSTRUCTURERINGEN** op komst in zomer en najaar

1 Wereldwijde economische impact

BBP

Naast de menselijke tol en de gezondheids-impact heeft de COVID-19-epidemie aanzienlijke schade aangericht aan de economie. Zoals te zien op grafiek 1 lieten de economische gevolgen zich al in het eerste kwartaal van 2020 sterk voelen. En die impact zal in het tweede kwartaal van 2020 nog een stuk omvangrijker zijn, zeker in de VS, waar de pandemie iets later tot ontwikkeling is gekomen.

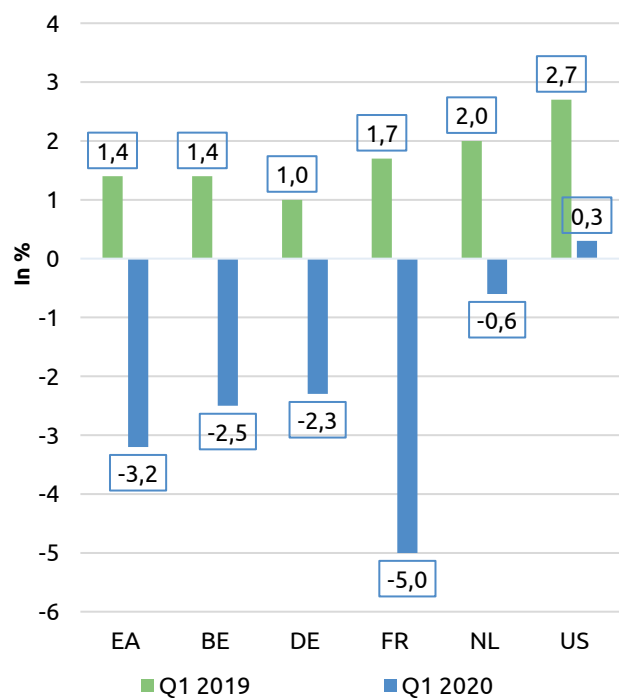
De impact verschilt ook tussen landen onderling. Dat heeft vooral te maken met de uiteenlopende omvang van de epidemie en met de strengheid van de getroffen lockdownmaatregelen.

Uitgaande van een uitdoving van de epidemie en van een geleidelijke versoepeling van de lockdownmaatregelen in het tweede deel van 2020, voorspelt het IMF dat de wereld-economie in 2020 met 3% zal krimpen.

Die terugval, zwaarder dan de nasleep van de financiële crisis in 2008-2009, blijft evenwel omgeven door grote onzekerheid. De prognoses staan of vallen immers met de – moeilijk te voorspellen – evolutie van de pandemie en met de omvang van de maatregelen die nodig zijn om er definitief komaf mee te maken.

GRAFIEK 1

Groei op jaarbasis (YoY) van het bbp in Q1 2019 en Q1 2020

BRON EUROSTAT EN OESO

Grondstoffenprijzen

De krimp van de economische activiteit en van de vraag heeft in de eerste maanden van 2020 ook de grondstoffenprijzen onderuitgehaald. Voor februari spraken we nog van een daling van -7% ten opzichte van een jaar eerder, maar de neerwaartse trend versterkte zich (-32% in april) naarmate de epidemie uitdijde naar almaar meer landen.

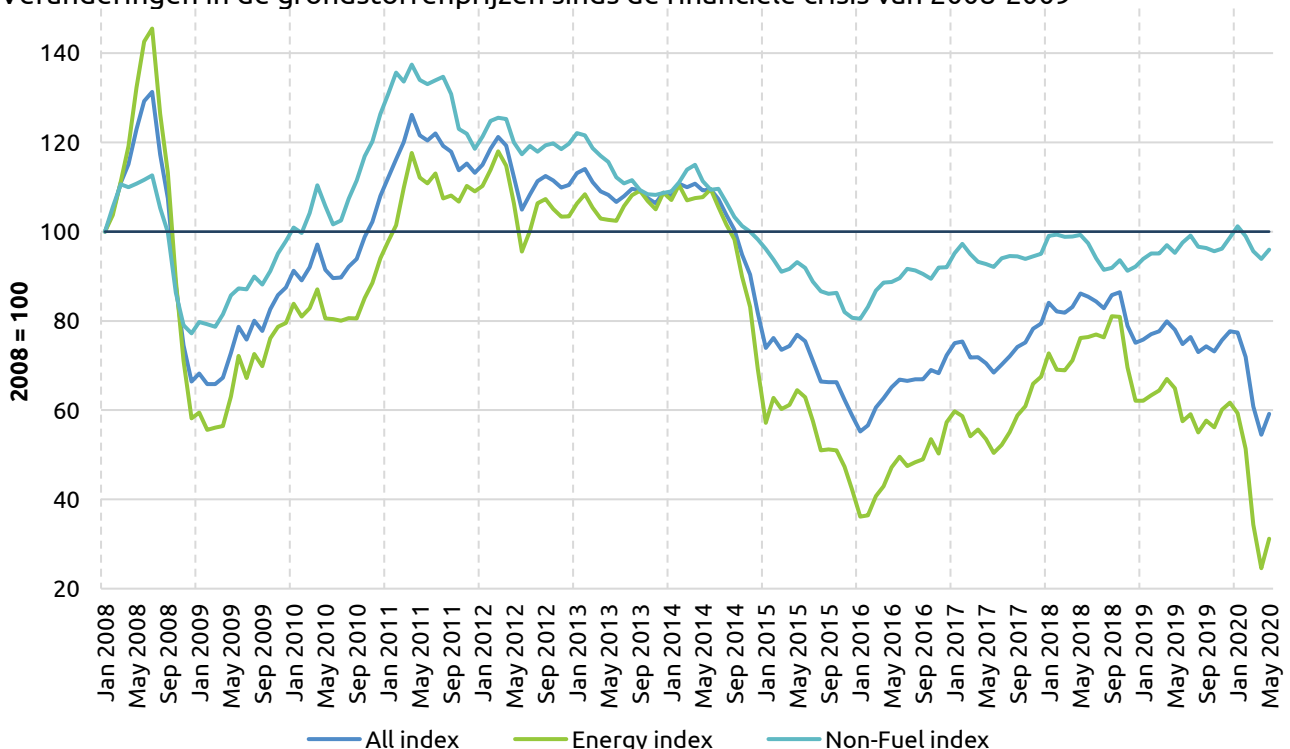
Hoewel de niet-energetische grondstoffen hetzelfde pad opgingen (-3% in april), viel hun daling veel minder fors uit dan die van de energieproducten. Het zijn dus vooral die laatste die de evolutie van de globale index bepalen (terugval van -19% in februari 2020 en zelfs van -63% in april ten opzichte van dezelfde maanden in 2019).

De forse daling van de vraag werd immers niet gevolgd door een equivalente krimp van de energieproductie. Het opblazen van het akkoord binnen de OPEC+¹ begin maart, en een Amerikaanse productie die tegen een verzadiging van haar opslagcapaciteit opbotste (in die mate zelfs dat de prijs van een vat Amerikaanse ruwe aardolie op 20 april onder nul dook), zijn bijkomende elementen die de ineenstorting van de energieprijzen verklaren.

Volgens het IMF zou de prijs per vat nog tot 2023 onder de kaap van de 45 dollar blijven. Dat is 25% minder dan de gemiddelde prijs over heel 2019, wat erop wijst dat men verwacht dat de vraag op middellange termijn zal blijven sputteren.

GRAFIEK 2

Veranderingen in de grondstoffenprijzen sinds de financiële crisis van 2008-2009

BRON IMF

¹ OPEC en Rusland.

Internationale handel

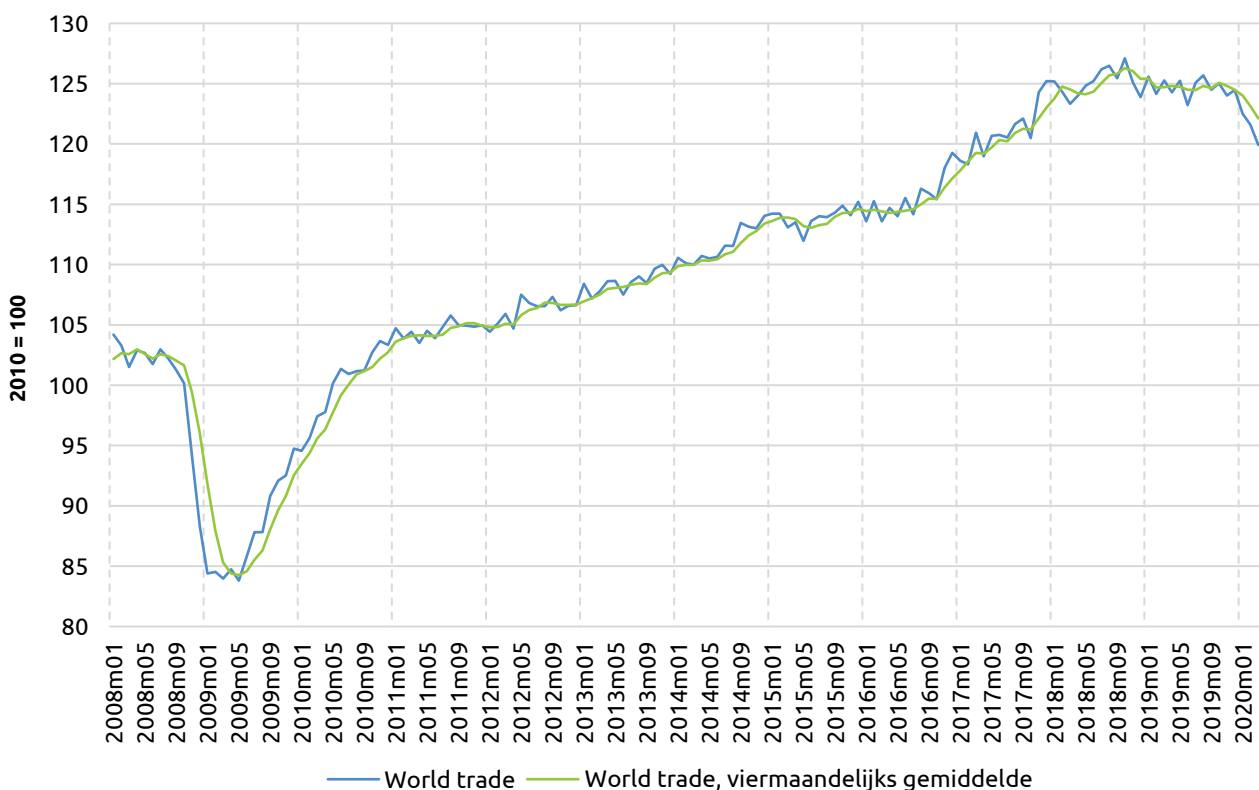
Al sinds 2018 duwen de toenemende handelsspanningen tussen China en de VS de evolutie van de internationale handel in het rood. Dat valt op te maken uit de CPB World Trade Monitor, die van een gemiddelde groei van 3,4% in 2018 terugviel naar -0,3% in 2019.

In het eerste kwartaal van 2020 zorgde de sterke vertraging van de vraag en van de industriële activiteit in heel wat landen, veroorzaakt door de lockdownmaatregelen om de verspreiding van het virus te stoppen, voor

een nog forsere afname van het handelsverkeer. Terwijl de wereldhandel in het eerste kwartaal van 2019 nog vrijwel stagneerde (+0,6%), daalde die in het eerste kwartaal van 2020 met **bijna 3%**.

GRAFIEK 3

De pandemie heeft de inkrimping van de internationale handel versneld

BRON CPB WORLD TRADE MONITOR

2 Evolutie van de COVID-19-pandemie

Op wereldschaal

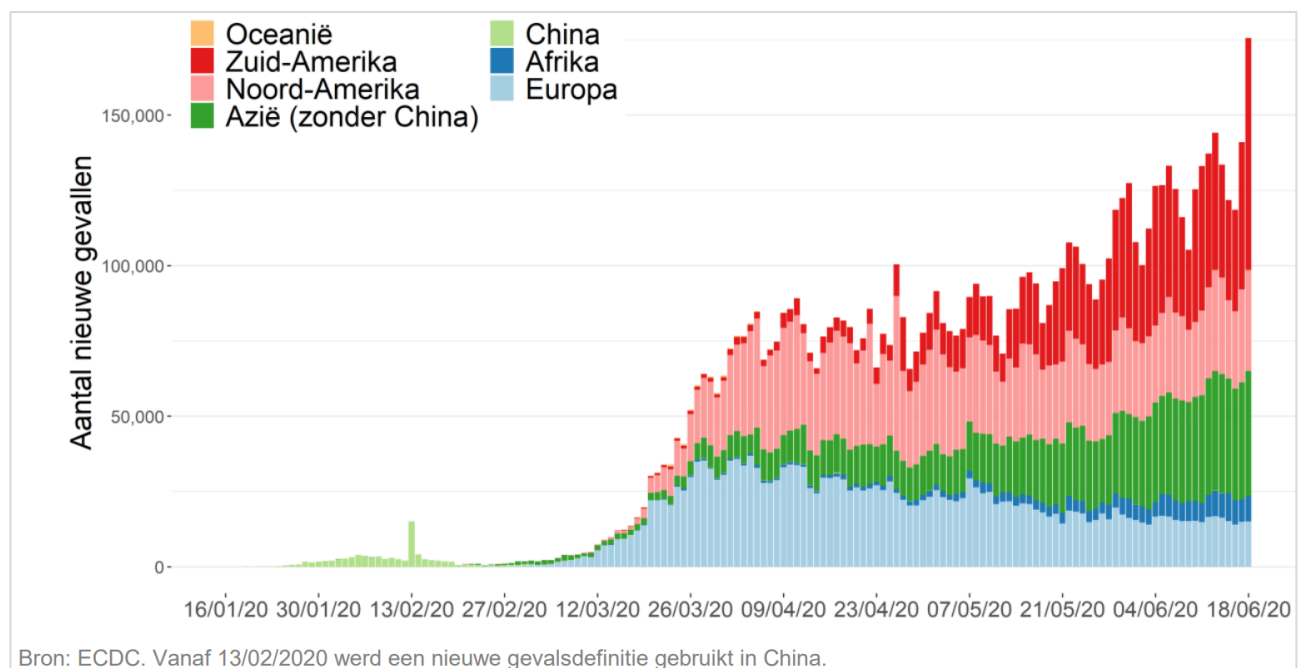
Het is duidelijk dat de snelheid waarmee de wereldhandel herstelt, ook in hoge mate zal worden bepaald door de snelheid waarmee de COVID-19-pandemie wereldwijd tot stilstand kan worden gebracht. In China en de Europese Unie lijkt het ergste leed nu wel geleden, maar in Noord- en (vooral) Zuid-Amerika en in delen van Azië woedt de epidemie nog in alle hevigheid (zie onderstaande grafiek 4).

Het ziet er dus naar uit dat het economische leven in een groot deel van de wereld nog wel enige tijd verstoord zal blijven, wat zich ook zal vertalen in een verdere afname van de internationale handelsstromen, mogelijk tot diep in het derde kwartaal.

Voor de belangrijkste handelsbestemmingen van België binnen de Europese Unie moet een zeker herstel in de volgende maanden echter wel al mogelijk zijn.

GRAFIEK 4

Aantal nieuwe gevallen van COVID-19 per dag, per continent

BRON SCIENSANO

Op Belgisch niveau

Belangrijke voorwaarde daarbij is uiteraard dat de epidemiologische situatie in België zelf onder controle blijft. En dat niet alleen om te vermijden dat delen van onze economie opnieuw in lockdown moeten, maar ook om ervoor te zorgen dat de reputatie van België als 'veilig' land niet opnieuw wordt beschadigd. Dat is niet enkel belangrijk om opnieuw buitenlandse toeristen en zakenreizigers te kunnen verwelkomen, maar ook voor de verkoop van sommige 'gevoelige' producten in het buitenland (zoals voeding).

De meest recente epidemiologische cijfers (nieuwe besmettingen, nieuwe ziekenhuisopnames, aantal overlijdens) wijzen er alleszins op dat de COVID-19-epidemie in ons land onder controle is, met gemiddeld nog ongeveer 100 nieuwe besmettingen en slechts 20 ziekenhuisopnames per dag in de laatst beschikbare week (zie grafiek 5).

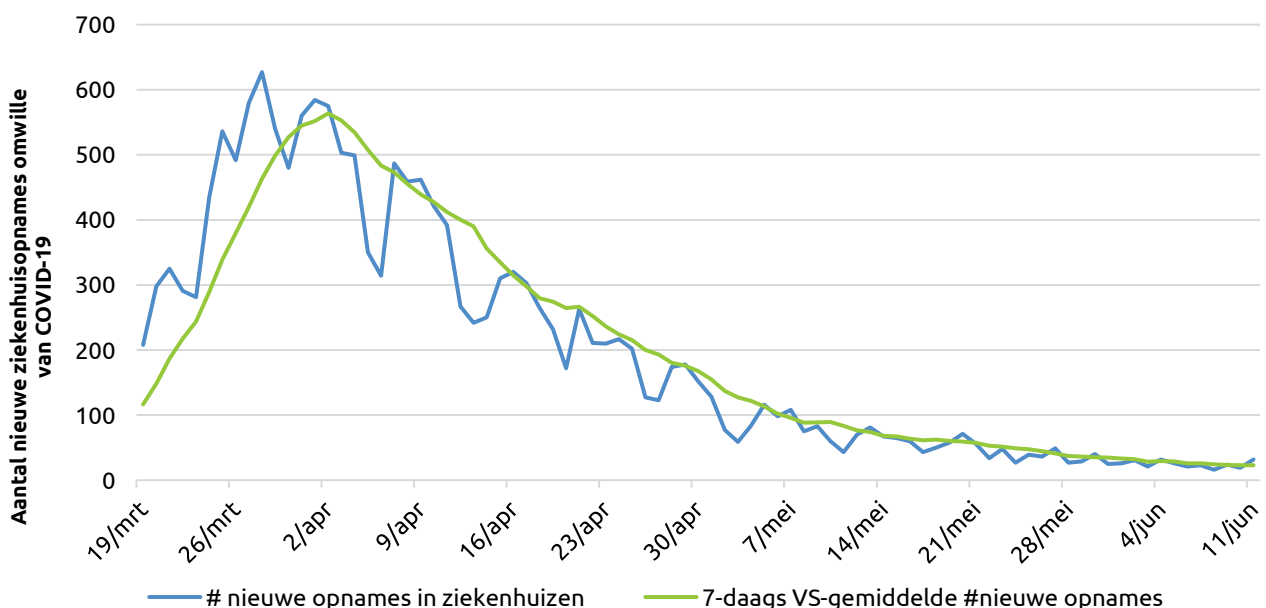
Daarnaast is België internationaal in de kijker gelopen door een publicatie van de Amerikaanse president van een grafiek van het aantal "officieel geregistreerde" COVID-19-

doden per miljoen inwoners, waar ons land op de eerste plaats kwam te staan. In die grafiek wordt ons land benadeeld door de exhaustiviteit waarmee Sciensano alle bevestigde én vermoedelijke COVID-19-slachtoffers in zowel ziekenhuizen als woonzorgcentra rapporteert. In andere landen zijn de tellingen van het aantal COVID-19-sterfgevallen vaak veel minder volledig en/of rigoureu (bv. enkel ziekenhuizen of enkel gevallen die door een test bevestigd zijn).

Een correcte vergelijking over welke landen nu al dan niet het zwaarst getroffen zijn, is dan ook enkel mogelijk op basis van de gemeten oversterfte (per miljoen inwoners). Binnen de Europese Unie bevindt België zich qua absolute oversterfte op de 6de plaats en naar oversterfte per miljoen inwoners op de 4de plaats. België is als dichtbevolkt land en internationaal kruispunt voor personenverkeer zeker en vast zwaar getroffen door de COVID-19-epidemie, maar binnen Europa of de wereld zeker niet het zwaarst (zie grafiek 6).

GRAFIEK 5

Aantal nieuwe ziekenhuisopnames omwille van COVID-19 stabiliseert op een laag peil

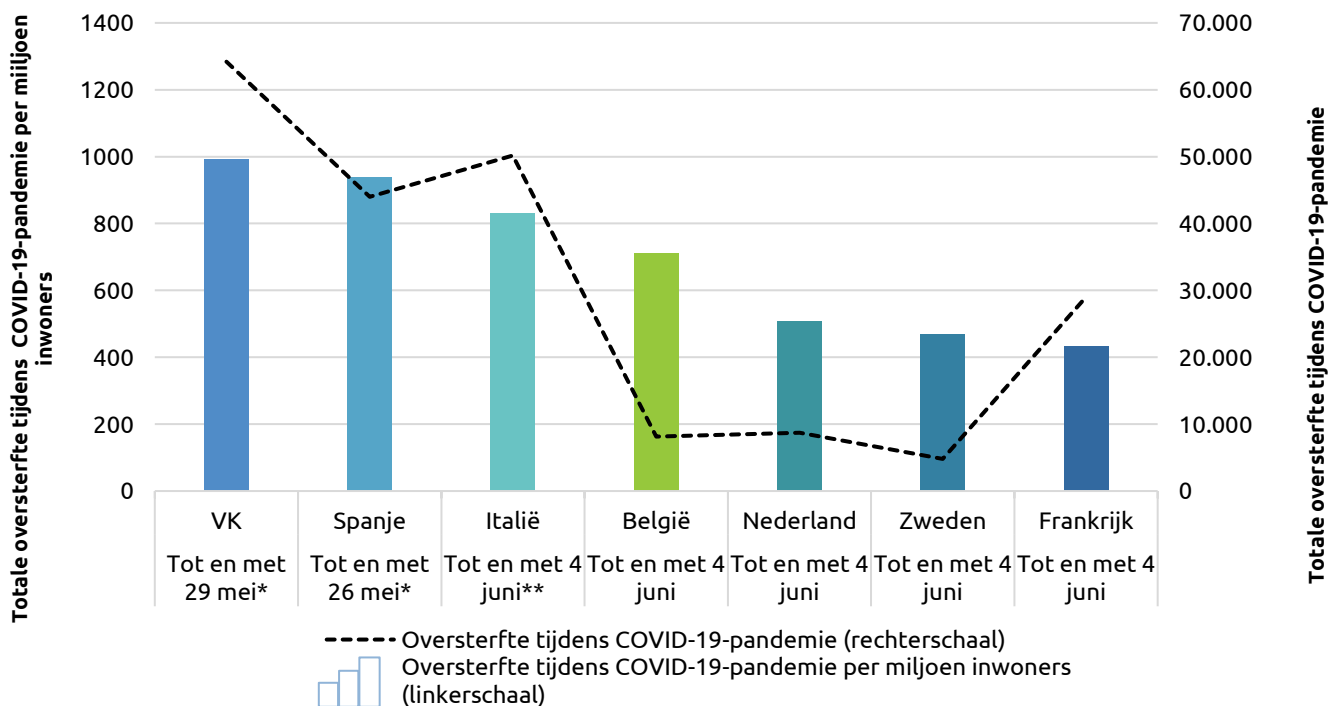
Als we de epidemie verder onder controle kunnen houden, kan het economische herstel dus aanvatten. Maar de lockdownperiode heeft zowel in België als in Europa diepe economische wonden geslagen en zal ook nog een hele tijd een negatieve impact blijven uitoefenen op bepaalde economische sectoren.

Er zijn immers heel wat economische activiteiten waar de angst voor het virus zelf de vraag aantast, of waar de noodzakelijke hygiëne- en distancingmaatregelen een belangrijke impact hebben op de productiviteit en bijgevolg ook op de kostenstructuur en op de rendabiliteit.

In wat volgt zullen we dieper ingaan op de vastgestelde impact tijdens de lockdown en op de verwachte effecten in de toekomst, zolang er geen adequaat vaccin is gevonden en op grote schaal verspreid.

GRAFIEK 6

Oversterfte als gevolg van COVID-19-pandemie in absolute termen en per mln. inwoners

* Bron: Financial Times

** Gebaseerd op het aantal officieel geregistreerde COVID-overlijdens op 4 juni (33.601) in Italië en de verhouding tussen het aantal officieel geregistreerde overlijdens en de totale oversterfte in Italië in maart en april volgens ISTAT (67%).

BRON FT (UK, SPA); SCIENSANO (BE, ZWE, FRA); CBS (NL); ISTAT + DEMOGRAFISCHE STATISTIEKEN (ITA)

3 De economische impact in België

Chronologie van de crisis

Op 29 januari vaardigde de regering een advies uit waarin ze niet-essentiële verplaatsingen naar China – met uitzondering van Hongkong – afraadde. Bepaalde luchtvaartmaatschappijen beslisten daarop om al hun vluchten naar daar te schrappen. Op 10 maart verstrekte de regering dan de aanbeveling – niet het verbod – om intoerevenementen met meer dan 1.000 mensen te vermijden.

De avond van 12 maart schakelde ze een versnelling hoger. De Nationale Veiligheidsraad (NVR) kondigde de sluiting aan van scholen, cafés, restaurants en clubs. Tegelijk werd er ook een verbod uitgevaardigd op alle openbare activiteiten, zij het sportief, cultureel of feestelijk, dat inging op 13 maart om middernacht.

Op 17 maart werden die maatregelen verscherpt met strengere regels voor 'social distancing' in de bedrijven, een verbod op niet-essentiële verplaatsingen, de sluiting van de non-foodhandel en een algemeen samenterscholingsverbod.

Eind april volgde dan het exitplan, onder voorbehoud van de gunstige evolutie van de epidemie. Daarin werd de algemene heropstart van het bedrijfsleven (gebonden aan de vereiste maatregelen) vanaf 4 mei aangekondigd, de volledige heropening van de handel de week erop en de heropstart van de contactberoepen op 18 mei. De horeca zal op 8 juni weer open mogen.

Impact op de omzet, per sector

Als gevolg van de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan (zie kader), lag de globale omzet in België tussen eind maart en eind mei gemiddeld 32% lager dan in dezelfde periode in 2019.

Het verschil met het niveau van 2019 bereikte een dieptepunt in de eerste week van april (-36%). Vervolgens werd de kloof week na week een tikkeltje kleiner, om in de laatste week van mei uit te komen op -26%. Dat dankzij de geleidelijke heropstart – geflankeerd door de nodige hygiëne- en afstandsregels – van de bedrijven (4 mei), de winkels (11 mei) en de contactberoepen (18 mei).

Het verlies aan omzet loopt sterk uiteen van sector tot sector. De horeca, de evenementensector, de luchtvaart en de non-fooddistributie werden in de eerste drie crisismaanden het zwaarst getroffen (respectievelijk -89%, -86%, -66% en -61%).

Andere sectoren voelden de lockdownmaatregelen wat minder, aangezien ze door het desbetreffende ministerieel besluit bestempeld werden als 'cruciale economische activiteiten' of 'essentiële diensten'. Het gaat onder andere om de elektriciteits-, water- en gasproductie en -distributie, de financiële sector, de landbouw, en de (petro)chemische, farmaceutische en agrovoedingsindustrie. Ondanks dat aparte statuut lieten al die sectoren ook omzetsdalingen tussen de 5 en de 20% noteren, te wijten aan de teruggevallen algemene en/of internationale vraag. Enige uitzondering op die regel: de voedingsdistributie, die uiteraard open bleef en haar activiteit zelfs zag toenemen (zie grafiek 8). De productiviteit en de rendabiliteit hadden daar wel te lijden onder de noodzakelijke maatregelen om 'social distancing' te garanderen.

Daarnaast is er echter ook nog een zeer brede tussencategorie aan bedrijven en sectoren die in principe wel verder konden produceren, maar die tijdens de lockdown geconfronteerd werden met een grote terugval van de binnen- en buitenlandse vraag. In sectoren zoals de toelevering aan de luchtvaart, de diamantsector, de textiel- en kledingnijverheid, de meubelindustrie en de drukkerijen werden in de eerste weken van de crisis vaak omzetsdalingen van 50 tot 75% opgetekend. Maar ook vandaag zitten zij vaak nog 25 à 50% onder hun normale omzet. Veel van die bedrijven en sectoren verwachten in de komende maanden ook een eerder traag herstel.

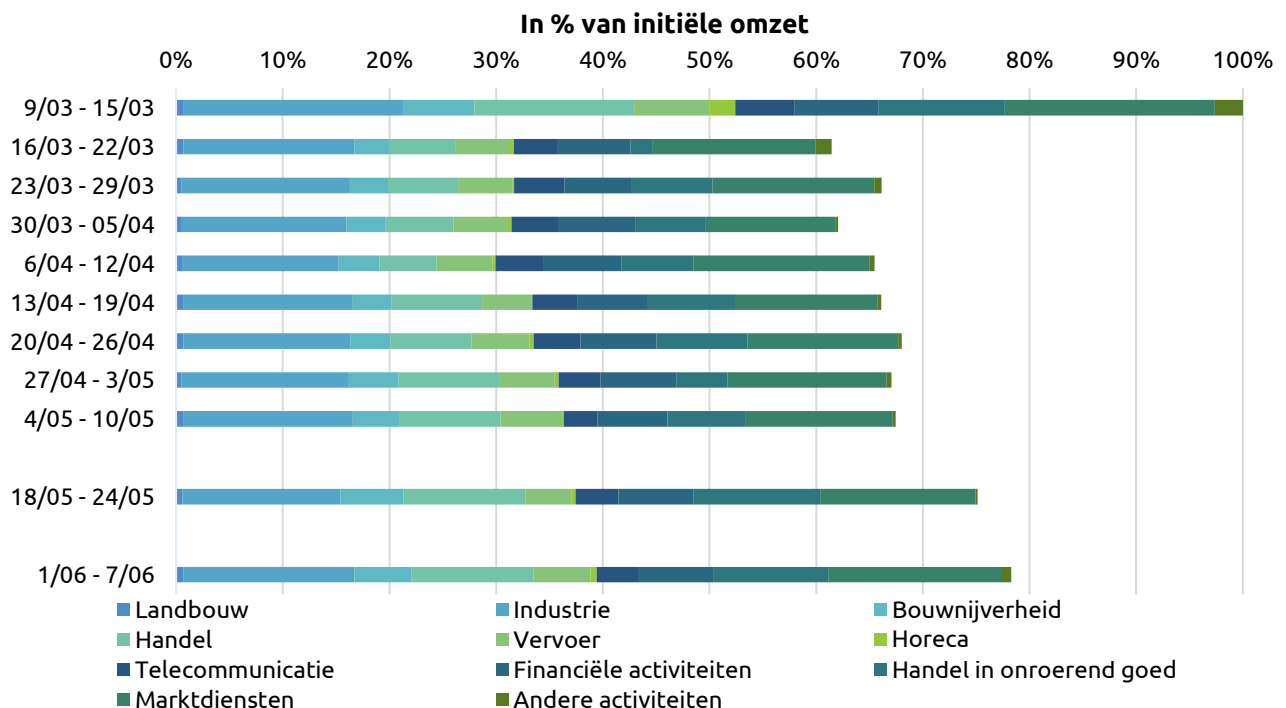
De bouwsector, de automobielassemblage en de machinebouw ten slotte bevonden zich in een vrij specifieke situatie met orderboekjes die op korte termijn relatief goed gevuld

waren, maar met de moeilijkheid of onmogelijkheid om te produceren volgens de regels van 'social distancing' in sommige onderdelen van de productieketting. In die sectoren werd dan ook vaak gekozen voor een sluiting in de eerste weken van de lockdown.

Nadat er een akkoord was met werknemers en vakbonden o.b.v. de interprofessionele 'Generieke gids om de verspreiding van COVID-19 op het werk tegen te gaan'² voor die moeilijke productieschakels, konden zij eind april, begin mei echter weer aan de slag in een heringerichte werkomgeving. De productiedaling was daar aanvankelijk dan ook zeer hoog, maar het herstel van de economische activiteit was er in mei ook relatief krachtig omdat er nog heel wat orders en uitgesteld werk moesten worden ingehaald (nog -10 à -30% lagere omzet dan normaal).

GRAFIEK 7

Uitsplitsing van de impact op de verkoop per sector

BRON ERMG

² Deze generieke gids is het resultaat van de samenwerking van de sociale partners in de Hoge Raad voor Preventie en Bescherming op het Werk, de Economic Risk

Management Group, de FOD WASO en de beleidscel van de minister van Werk.

Economische activiteit

Huidig activiteitspeil

Het mag dus niet verbazen dat onze sectoren aangeven dat hun activiteitsgraad ver onder het normale niveau ligt³. Behalve de chemische en de bankensector, die hun activiteit min of meer op peil wisten te houden, en de voedingsdistributie, die haar activiteit zag stijgen, ziet 80% van de sectoren de activiteit dalen.

Voor 27% van onze sectoren gaat het om een daling van 10 à 30%. Maar het grootste deel (38%) tekent een verschil van 30 tot 50% op. Voor 16% is de situatie nog erger, met een terugval van 50 tot 75%. In de diamantsector is het verschil zelfs groter dan 75%.

Rekening houdend met de grootte van de sectoren en met hun relatieve gewicht in de economie, liep de daling van de activiteit in de tweede helft van mei op tot 21,4%. Van de

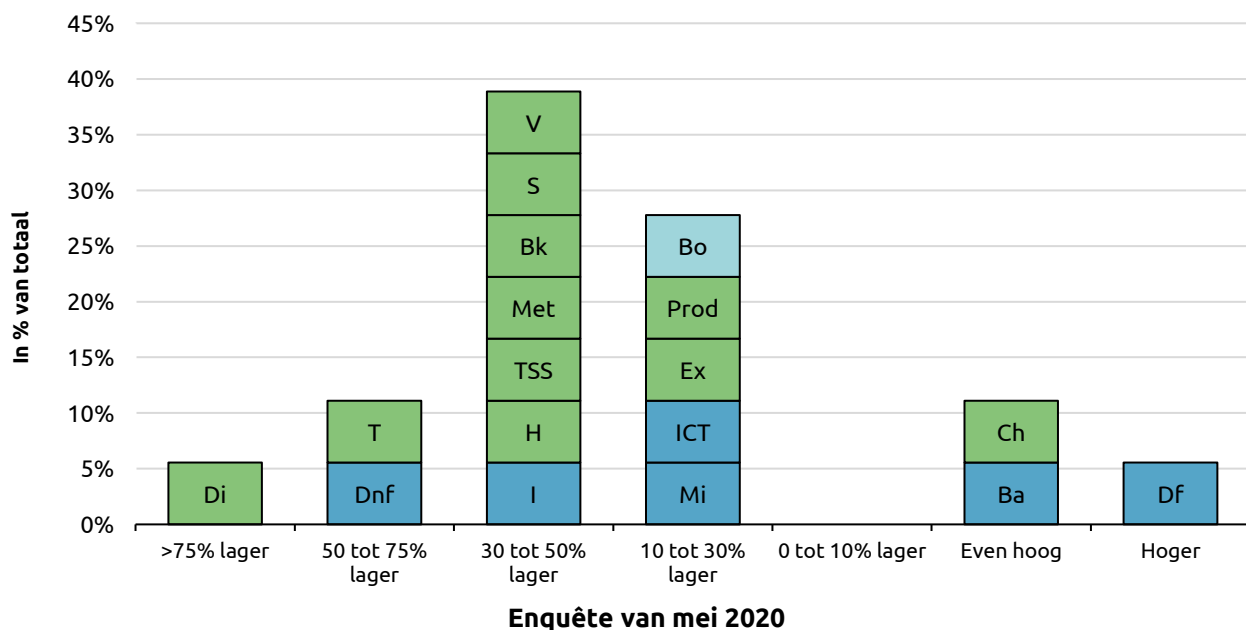
door het VBO geënquêteerde sectoren hadden de non-foodhandel, de bouw en de interim de grootste negatieve impact op de economie.

Legende

Ah: Autohandel; **Ba:** Banken; **Bk:** Baksteenproductie; **Bo:** Bouw; **Ch:** Chemie; **Ce:** Cement; **D:** Handel; **Di:** Diamant; **Ex:** Ontginning; **G:** Grafisch; **Gl:** Glas; **H:** Hout; **I:** Interim; **ICT:** Informatie- en communicatietechnologieën; **Ing:** Ingenieurs; **Mat:** Materials technology; **Met:** Leverancier aan metaalproducenten; **Mi:** MIVB; **P:** Papierfabrikanten; **Prod:** Production technology and mechatronics; **Pv:** Papierverwerkende nijverheid; **S:** Staal; **T:** Textiel; **TSS:** Transport solution systems; **V:** Voeding; **Vz:** Verzekeringen.

GRAFIEK 8

Op welk peil ligt de economische activiteit vandaag in uw sector in vergelijking met het normale peil?

³ We hebben onze sectoren gevraagd om op de enquête te antwoorden tussen 15 mei en 26 mei 2020.

Gezien de complexe impact van de pandemie op de economische activiteit, hebben we ook aan onze leden gevraagd door welke aspecten van de crisis hun activiteiten werden getroffen.

Vóór de eerste lockdownmaatregelen, was er vooral bezorgdheid over bevoorradingsmoeilijkheden en vrees voor een verstoring van de waardeketens als gevolg van de maatregelen tegen de verspreiding van het virus in China. Toen de pandemie bij ons voet aan de grond kreeg, nam de ongerustheid een andere wending.

Vandaag zien we duidelijk dat onze leden zich vooral zorgen maken over de vraag (61%). Het gaat dan voornamelijk over de binnenlandse vraag (32,3%), op de voet gevolgd door de buitenlandse (29%). Dat de binnenlandse vraag het grootste pijnpunt blijft, hoeft niet te verbazen, aangezien de non-foodhandel bij het afnemen van onze enquête (15-26/5) nog maar net heropend was en de consument maar voorzichtig zijn weg terugvond naar de winkels. En ook in de omliggende Europese landen kwam de

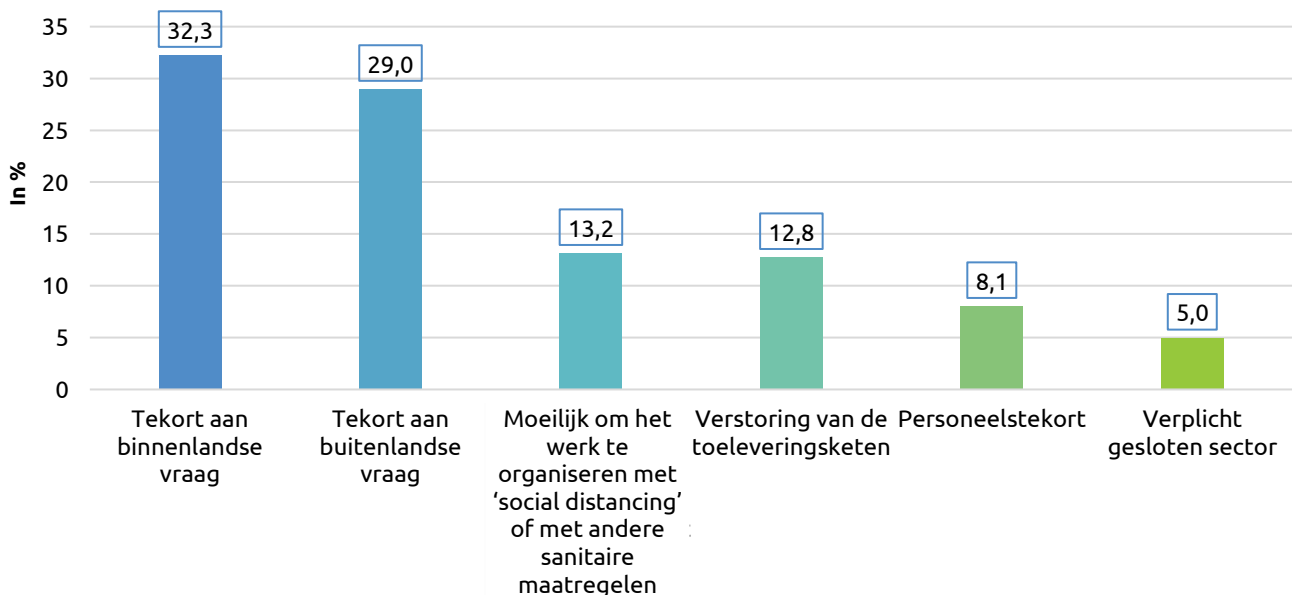
consumptievraag maar langzaam weer op gang of kwam die net meer onder druk te staan (bv. in het VK of de VS), wat de zwakte van de buitenlandse vraag mee verklaart. En daarnaast worden natuurlijk ook heel wat Belgische bedrijven in hun belangrijkste Europese afzetmarkten geconfronteerd met een verminderde investeringsappetijt bij bedrijven en gezinnen.

De elementen aan aanbodzijde komen momenteel dus op de tweede plaats, en vertegenwoordigen 34,2% van het totaal. Bij de aanbodgerelateerde factoren die de activiteit beïnvloeden, was de meest zorgwekkende de herorganisatie van het werk in functie van de 'social distancing'-maatregelen (13,2%).

Verstoringen in de toeleveringsketens staan op de tweede plaats en zijn goed voor 12,8%. Tot slot is het verschil in activiteit voor 8,1% te verklaren door een gebrek aan personeel. Het verbod om te openen had in de tweede helft van mei slechts voor 5% van de lidsectoren van het VBO een invloed op de activiteit.

GRAFIEK 9

Wat zijn voor uw sector de belangrijkste oorzaken van de terugval van de economische activiteit? (gelieve 100% te verdelen over volgende oorzaken)

Enquête van mei 2020

Activiteitspeil over 6 maanden

Omdat onze enquête deze keer in buitengewone omstandigheden plaatsvond, zijn ook onze vragen over de toekomstige ontwikkelingen een beetje anders dan anders. Dit keer peilen we naar de mate waarin de bedrijven denken de schok te boven te zullen komen over 6 maanden.

Hoewel het om een tijdelijke schok van buitenaf gaat, toont onze enquête aan dat de gevolgen nog lang voelbaar zullen zijn.

Slechts één derde van onze sectoren denkt dat ze over zes maanden in de buurt zullen komen van hun oorspronkelijke activiteitsgraad (0 tot 5% lager dan hun normale activiteit) en geen enkele sector denkt méér activiteit te zullen meten. Twee derde verwacht een activiteit die meer dan 5% lager zal liggen, het grootste deel daarvan (38,8%) denkt slechts 70 tot 90% van het normale niveau te halen over zes maanden.

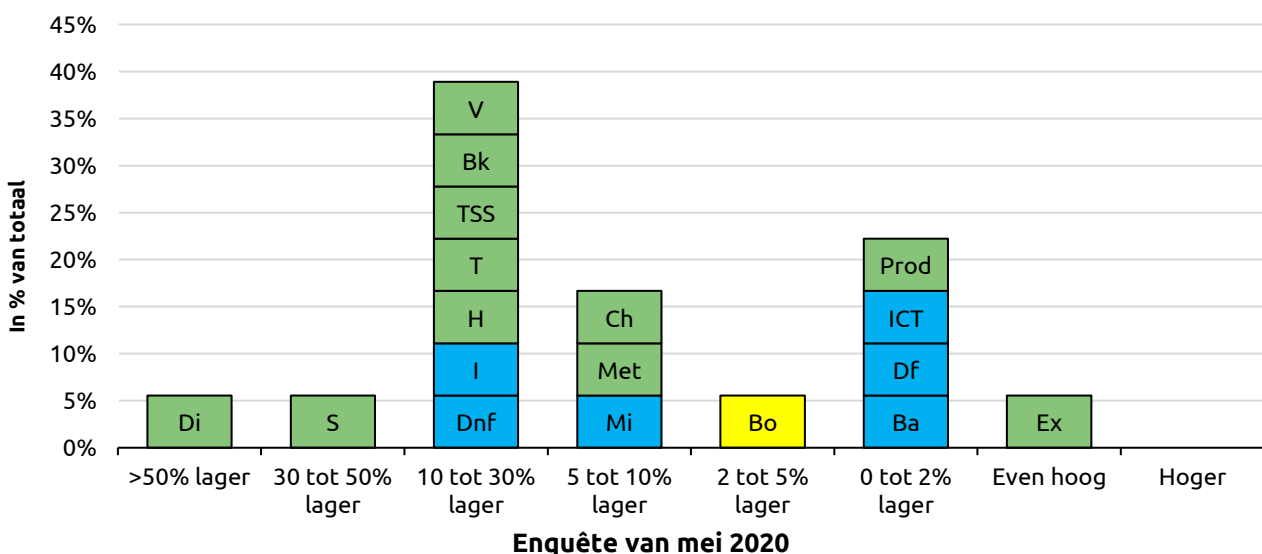
Hoewel de heropstart van de **horeca** (een belangrijke klant) een goede zaak is voor de voedingssector, betekent dat nog niet dat de sector de komende zes maanden met optimisme tegemoet ziet. Het is immers voor een

groot deel via de buitenlandse vraag (o.a. toerisme en export) dat die zijn omzet kon vergroten. Door de lockdowns in het buitenland en het veranderde gedrag van de consument, zal de heropleving van de buitenlandse vraag nog even op zich laten wachten. Bovendien zullen de grensoverschrijdende aankopen, één van de grootste problemen de jongste jaren, ook niet van vandaag op morgen verdwijnen. Integendeel, Belgen zouden in de huidige context zelfs meer geneigd kunnen zijn om hun aankopen over de grens te doen om te besparen.

De buitenlandse activiteiten van de **textiel- en meubelsector** stonden al onder druk. In de textielsector was dat het gevolg van de Brexit en de handelsspanningen, de meubelsector moest al opboksen tegen de sterk toegenomen concurrentie van de buitenlandse e-commercesector. Voor die twee sectoren heeft de COVID-19-crisis, en dus de lange sluiting van de winkels in België, de problemen nog verergerd. Dat heeft de e-commerce, die vooral producten van buitenlandse concurrenten verkoopt, nog een extra duwtje in de rug gegeven.

GRAFIEK 10

Op welk peil verwacht u dat de economische activiteit in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het normale peil?

Ook in de **uitzendsector** zal de impact de komende maanden nog sterk voelbaar zijn. Ten eerste omdat veel personeel in de horeca en de eventensector uitzendkrachten zijn. De enorme negatieve impact van de sluiting en vervolgens de geleidelijke heropening van die sectoren zal niet op een-twee-drie verteerd zijn. Daarnaast kregen ook de dienstensectoren, de verschillende opleidingsprogramma's en aanwervingsprocedures (voor permanente jobs of externe consultants) rake klappen. Die zullen dus ook maar geleidelijk weer op gang komen.

De **scheikundige nijverheid**, een zeer belangrijke sector in België, is tot nu toe min of meer gespaard gebleven van de crisis, maar is wel iets minder optimistisch over de komende zes maanden. Dat pessimisme is het gevolg van de slabakkende vraag in de auto- en luchtvaartsector, twee van zijn grote klanten.

De **staalsector** zette zijn activiteit verder, aangezien die continu produceert en niet kan worden stilgelegd. Maar er werd wel aan een trager ritme geproduceerd. De sector bleef vooral produceren om de voorraden aan te vullen, om zo een heropstart vanaf het 3de kwartaal te kunnen bolwerken (vooral in de bouw en de assemblage van voertuigen). Maar dat alleen zou niet volstaan. Bij gebrek aan vraag verwacht de sector zich voor 2020 aan 30% minder groei in vergelijking met 2019.

Wanneer we ook hier de relatieve grootte van de sectoren in rekening brengen, dan zou de activiteitsdaling over zes maanden uitkomen tussen 5% (meest optimistische prognoses) en 9% (gemiddelde prognoses). De non-foodhandel, de uitzendsector, de agrovoedingsindustrie en de staalnijverheid zouden daarbij de sectoren zijn met de grootste negatieve impact op de economische groei.

Arbeidsmarkt, evolutie tijdelijke werkloosheid

De afgenomen bedrijvigheid als gevolg van de maatregelen om de verspreiding van het virus tegen te gaan, heeft jammer genoeg ook grote gevolgen gehad voor de arbeidsmarkt. Vrij snel werd duidelijk dat ondernemingen nood hadden aan een snelle en eenvoudige regeling inzake tijdelijke werkloosheid. De regering zorgde al vanaf 20 maart voor zo'n regeling van tijdelijke werkloosheid wegens COVID-19-overmacht.

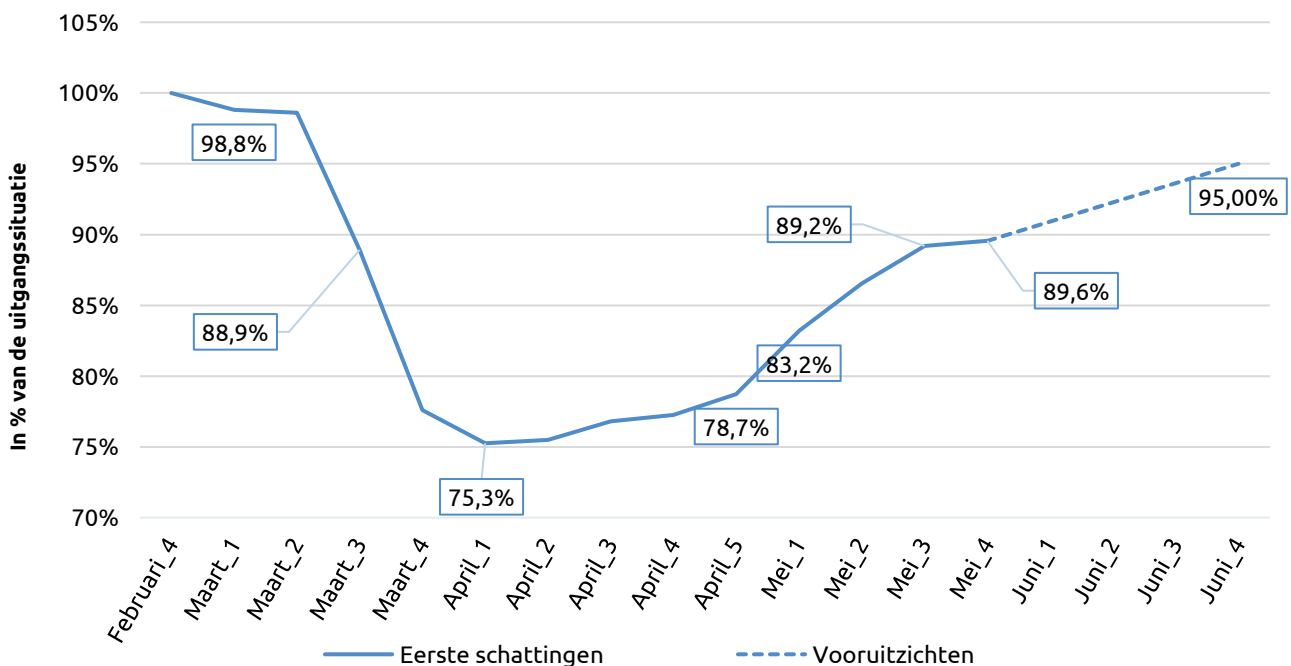
In de eerste weken van de lockdown liep het aantal personen dat op een bepaalde dag in tijdelijke werkloosheid werd geplaatst, snel op tot ongeveer een kwart van het totaal aantal werknemers in de privésector (grafiek 11). In absolute cijfers ging het op de piek van begin april om bijna 825.000 werknemers. Tot eind april bleef dat cijfer schommelen tussen 700.000 à 800.000 tijdelijk werklozen per dag.

Maar door de uitrol van de verschillende fases van de exitstrategie daalde het aantal personen in tijdelijke werkloosheid eind mei wel al tot nog iets meer dan 10% van de loontrekkenden in de privésector (nog 333.000 tijdelijk werklozen gemiddeld per dag in de laatste week van mei).

Een andere interessante invalshoek is om te kijken naar het precieze aantal verloren arbeidsdagen in procent van het potentieel aantal arbeidsdagen (grafiek 12). Vanaf maart vertegenwoordigden die dagen tijdelijke werkloosheid 14,4% van het totale aantal potentiële arbeidsdagen in de privésector. De piek werd bereikt in april (31,8%), gevolgd door een terugval in mei (18,9%), wat echter nog altijd een hoog cijfer was en bovendien nog steeds hoger dan het maandgemiddelde van maart.

GRAFIEK 11

Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid in de privésector

BRON RVA, INR EN VBO-BEREKENINGEN

Wanneer we kijken naar het overzicht van de vijf grote economische sectoren, dan maakte de bouw in maart en april het meest gebruik van tijdelijke werkloosheid (29,9% in maart en 47,2% in april). In diezelfde periode kwam de handel (food en non-food samen) op de tweede plaats. In april is het aantal verloren arbeidsdagen daar zelfs meer dan verdubbeld (van 16,9% tot 40,8%), wat uiteraard te wijten was aan de sluiting van vele handelszaken als gevolg van het besluit van de NVR.

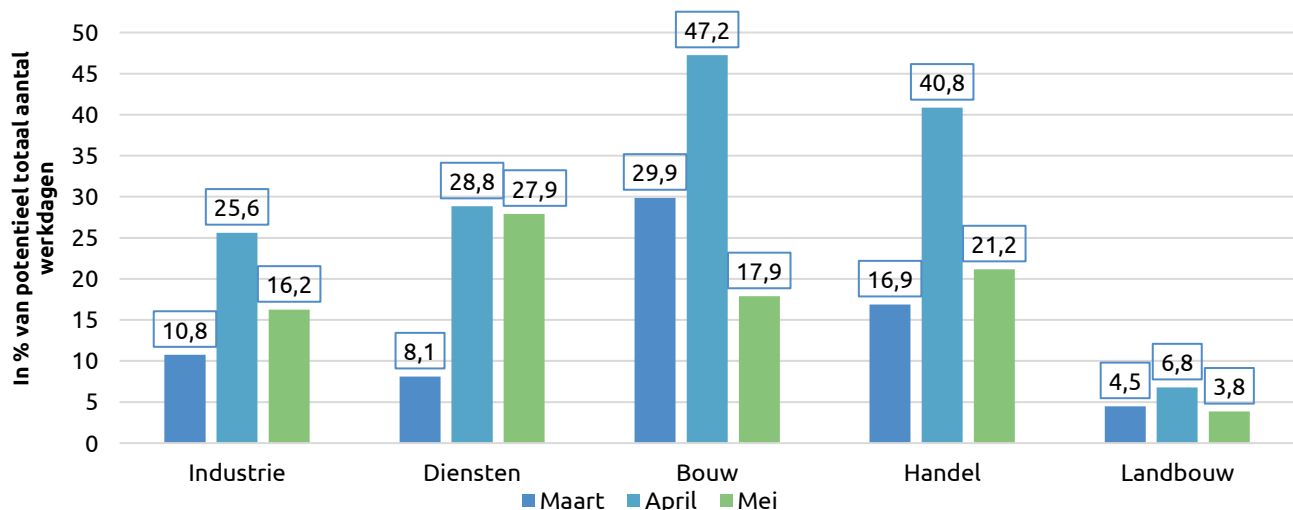
In mei neemt dat percentage een scherpe duik, zowel voor de bouw (17,9%) als voor de handel (21,2%).

In maart was de dienstensector nog een stuk minder getroffen (8,1%). Maar in april werd er al bijna vier keer meer een beroep gedaan op tijdelijke werkloosheid (28,8%) en in mei nam dat cijfer maar weinig af (27,9%).

Ten slotte heeft ook de industrie gebruikgemaakt van dat instrument, vooral in april, maar daar waren de schommelingen niet zo groot als in de bouw of de handel.

GRAFIEK 13

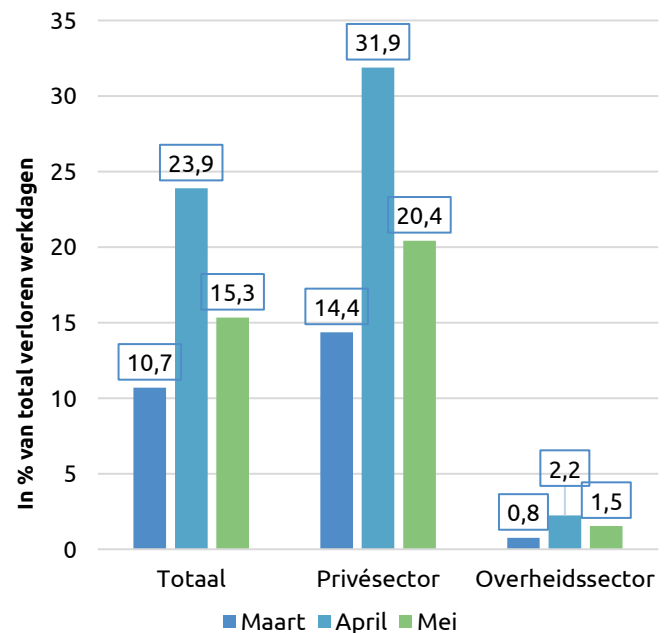
Dagen tijdelijke werkloosheid in % van het potentieel totaal aantal werkdagen loontrekkenden (belangrijke sectoren)

BRON RVA EN NBB

GRAFIEK 12

Dagen tijdelijke werkloosheid in % van potentieel totaal aantal werkdagen loontrekkenden (privésector en openbaar sector)

BRON RVA EN NBB

Werkgelegenheid

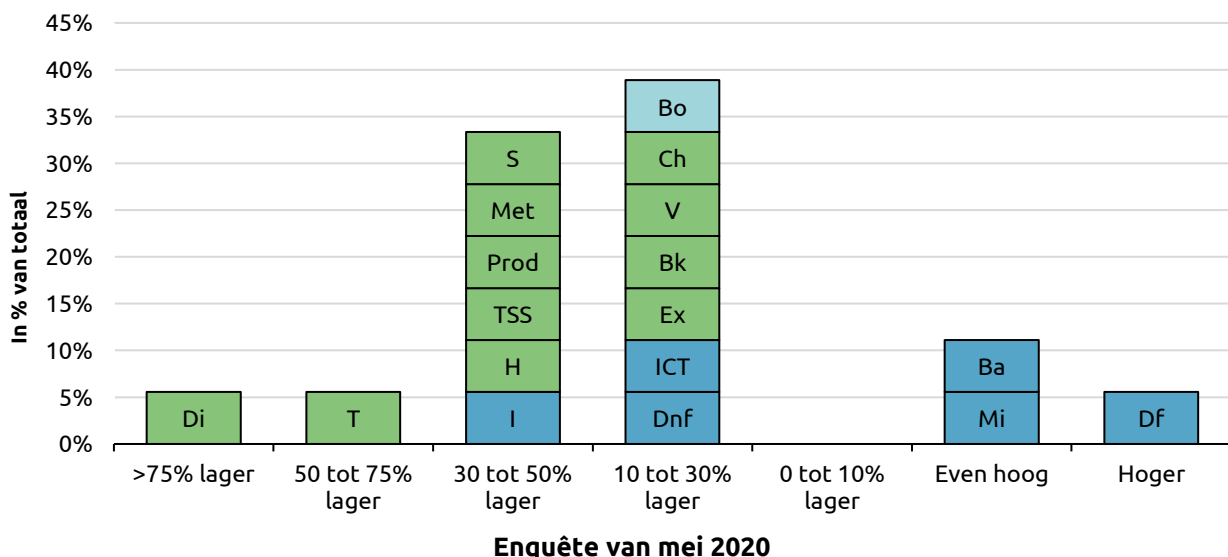
Huidige werkgelegenheidssituatie

De enquête bij onze sectoren (15-26 mei) over de actuele toestand van de werkgelegenheid bevestigt in hoge mate het vrij dramatische beeld hierboven, al lijken de positieve ontwikkelingen in de loop van mei nog niet volledig te zijn verwerkt in de enquêteantwoorden. De overgrote meerderheid van onze sectoren rapporteerde midden mei immers een daling van de werkgelegenheid van ergens tussen 10 en 50%. Enkel in de voedingsdistributie (stijging), de banksector en de transportdiensten hield de werkgelegenheid stand. In de diamant- en de textielsector was de werkgelegenheidssituatie midden mei erg problematisch door het zo goed als opdrogen van de buitenlandse vraag.

In de tweede helft van mei, wanneer rekening wordt gehouden met het relatieve aandeel van de sectoren-respondenten in de totale werkgelegenheid, lag de werkgelegenheid gemiddeld 23% lager. In de uitzendsector, de bouw en de non-foodhandel kreeg de werkgelegenheid in absolute cijfers de zwaarste klappen.

GRAFIEK 14

Op welk peil ligt de werkgelegenheid vandaag in uw sector in vergelijking met het normale peil (d.i. aantal actieve werknemers die niet in tijdelijke of economische werkloosheid zijn geplaatst)?

Werkgelegenheidssituatie over 6 maanden

In de enquête rapporteren onze sectoren ook hun verwachtingen inzake werkgelegenheid voor de volgende zes maanden. Helaas rekent geen enkele van onze sectoren erop dat de werkgelegenheid in de nabije toekomst zal toenemen, wat niet hoeft te verbazen gezien de economische vooruitzichten (zie [Economische activiteit](#)).

Over het geheel genomen verwacht 83% van de ondervraagde sectoren dat de werkgelegenheid zal afnemen en slechts 16% dat ze gelijk blijft (de bouw, de voedingshandel en de banksector).

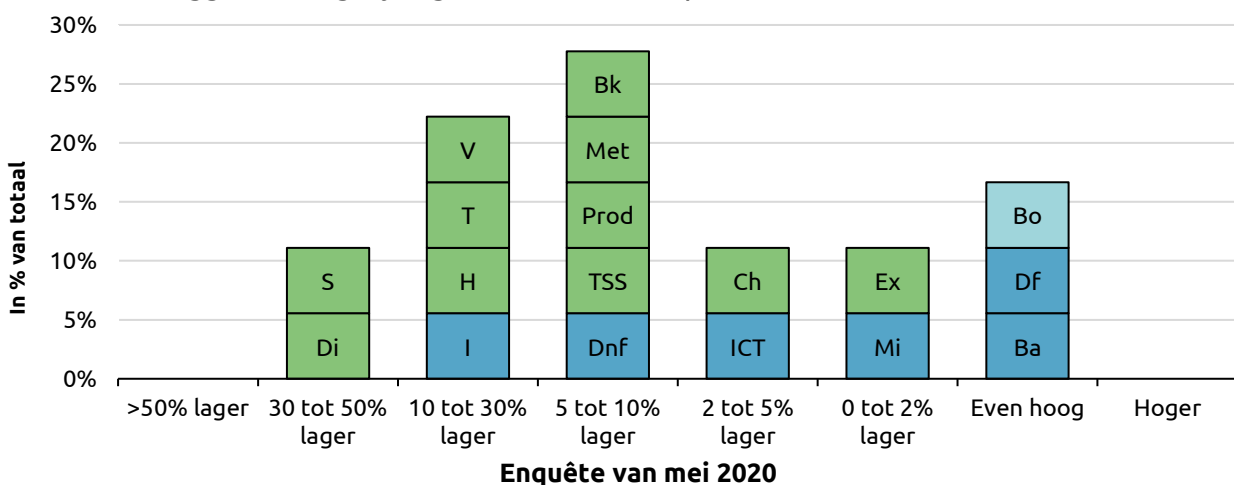
Van die vijftien pessimistische sectoren denkt 60% dat de werkgelegenheid tussen 0 en 10% onder het huidige niveau zou kunnen liggen, en meestal tussen 5% en 10% lager. Wat de meest pessimistische sectoren betreft, die uitgaan van een daling van de werkgelegenheid van meer dan 10% en zelfs tot 50%, is de meerderheid te vinden in de schijf van -10% tot -30%.

Wanneer we opnieuw rekening houden met de omvang van de werkgelegenheid in onze sectoren, zou de totale werkgelegenheid over zes maanden tussen 4,7% (optimistisch deel van de vork) en 8,2% (midden van de vork) lager liggen dan normaal. In absolute cijfers zou de werkgelegenheid het zwaarst worden getroffen in de uitzendsector, de voedingsindustrie en de non-food handel.

Over het algemeen kan dus wel worden vastgesteld dat de verwachte ontwikkeling van de werkgelegenheid iets minder negatief is dan de verwachte ontwikkeling van de economische activiteit. Dat is niet onlogisch en wijst erop dat er ook een ongunstige ontwikkeling van de productiviteit wordt verwacht als gevolg van de maatregelen in de strijd tegen COVID-19.

GRAFIEK 15

Op welk peil verwacht u dat de werkgelegenheid in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het normale peil?

Productiviteit

Deze ongunstige ontwikkeling van de productiviteit wordt ook vandaag al vastgesteld bij onze bedrijven en sectoren (zie grafiek 16). De maatregelen in de strijd tegen COVID-19 hadden nl. een grote impact op de arbeidsorganisatie in ondernemingen. Dat geldt zeker voor de industriële sectoren en de bouw, waar werken met social distancing in de meeste gevallen ook een (wat) trager productieritme impliceert.

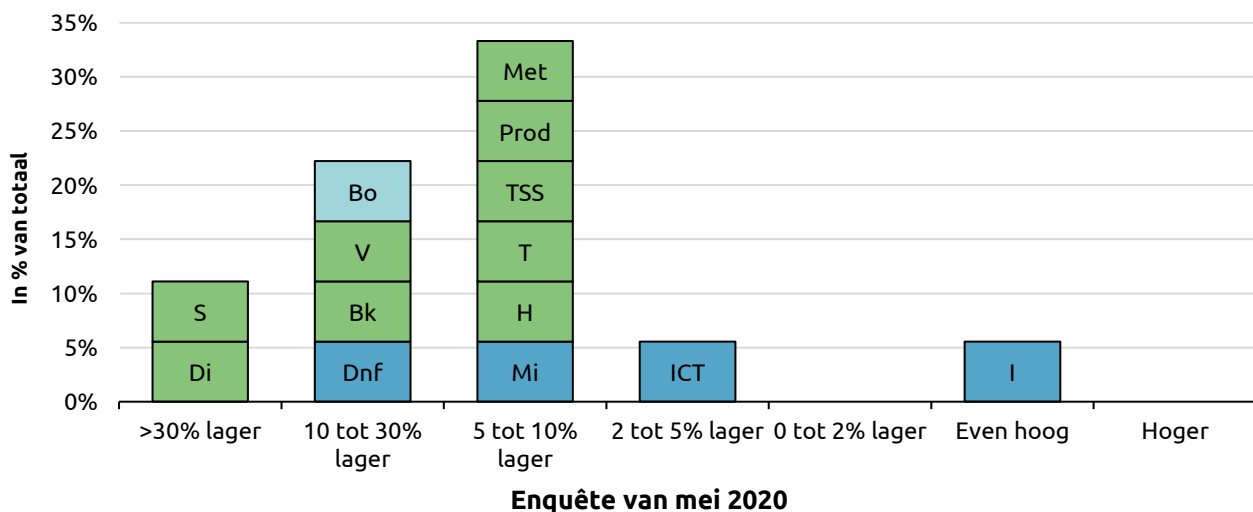
Maar ook in de handel is dat het geval aangezien minder klanten per vierkante meter zijn toegestaan in de verkooppriimte, waardoor de omzet per dag lager komt te liggen dan normaal. Daarnaast zijn er veel sectoren die met een grote vraaguitval geconfronteerd worden, maar hun personeelsinzet niet overeenkomstig kunnen aanpassen, omdat er om bepaalde processen of machines te laten draaien altijd een minimuminzet aan arbeidskrachten nodig is (bv. ook om veiligheidsredenen). Een (veel) lagere omzet betekent dan ook quasi automatisch een aanzienlijke daling van de productiviteit.

De resultaten van onze enquête bevestigen dat. Voor het grootste deel van onze sectoren (33%) lag de productiviteitsdaling tussen 5% en 10%. Voor 22% was de impact groter, nl. tussen 10% en 30%, maar het zwaarst getroffen waren de staalindustrie en de diamantsector, met een achteruitgang van meer dan 30%. Alleen de ICT-sector (minder dan 2-5%) en de uitzendsector lieten een relatief kleine impact optekenen.

De lagere productiviteit zal op termijn natuurlijk ook fors gaan wegen op de rendabiliteit van de bedrijven en maken dat na de hieronder beschreven liquiditeitscrisis ook nog moeilijkheden inzake langetermijnsolvabiliteit kunnen opduiken.

GRAFIEK 16

Op welk peil ligt de productiviteit in uw sector momenteel (na invoering van maatregelen telewerk en social distancing) in vergelijking met het normale peil?

Liquiditeit en solvabiliteit

Of ze nu niet meer konden werken op directe wijze (sectoren die stilgelegd waren of die social distancing of telewerk niet in de praktijk konden brengen) of op indirecte wijze (klanten die gesloten waren, dus geen vraag meer), heel wat ondernemingen zaten plotseling vrijwel zonder financiële inkomsten terwijl de kosten natuurlijk niet in dezelfde mate verminderden.

Dat verlies aan liquiditeiten door een externe oorzaak, is uiteraard een grote bron van bezorgdheid. Zelfs voor ondernemingen die vóór de crisis kerngezond waren, kan het leiden tot onoverkomelijke problemen. Gelukkig zijn snel maatregelen genomen op fiscaal en parafiscaal vlak, maar ook inzake tijdelijke werkloosheid, om het hoofd te bieden aan het afgenomen werkvolume.

Op fiscaal vlak gaat het bv. om uitstel en de toekenning van extra tijd voor de betaling

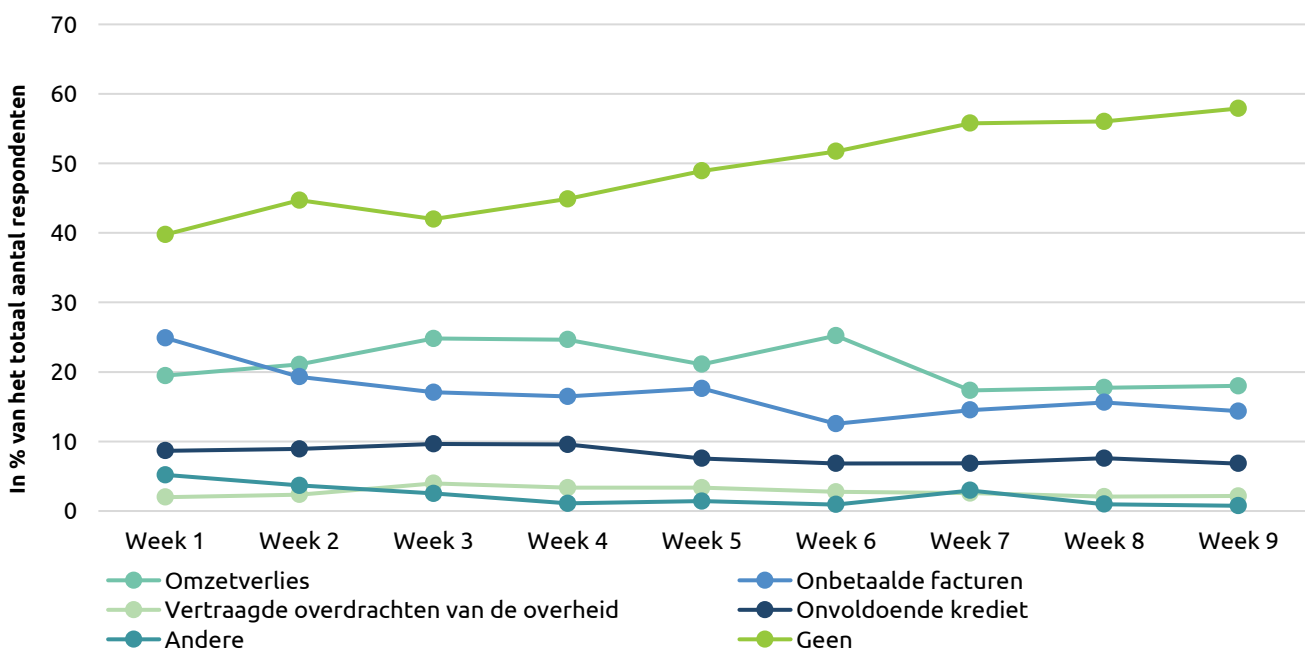
van de bedrijfsvoorheffing en de btw, extra tijd voor de betaling van de bedrijfsvoorheffing en de vennootschapsbelasting of nog de mogelijkheid om een afbetalingsplan voor belastingschulden aan te vragen (zonder boetes of verwijlinteresten).

Op parafiscaal vlak gaat het om uitstel (onder voorwaarden) van de betaling van sociale bijdragen tot medio december, en ook daar de mogelijkheid om een afbetalingsplan te vragen aan de RSZ.

Wat de vermindering van het werkvolume betreft, kunnen ondernemingen tot 30 augustus gebruikmaken van een vereenvoudigde procedure voor tijdelijke werkloosheid wegens overmacht.

Grafiek 17 toont de ontwikkeling en de bron van eventuele liquiditeitsproblemen van ondernemingen op basis van de wekelijkse enquête van de ERMG⁴.

GRAFIEK 17
Verloop van de COVID-impact op de liquiditeit

BRON NBB

⁴ Economic Risk Management Group.

Eind maart gaf 40% van de ondernemingen aan geen liquiditeitsproblemen te ondervinden. Vervolgens steeg dat cijfer tot bijna 60% eind mei. Tegelijk daalde onder de ondernemingen met liquiditeitsproblemen het aantal respondenten met problemen die voortvloeien uit lagere inkomsten of onbetaalde facturen, met name van 44% eind maart tot 32% eind mei.

We zien daarin het positieve effect van de maatregelen van de regering en de banksector, die de ondernemingen ontegensprekelijk meer zuurstof hebben gegeven op het meest kritieke moment van de pandemie.

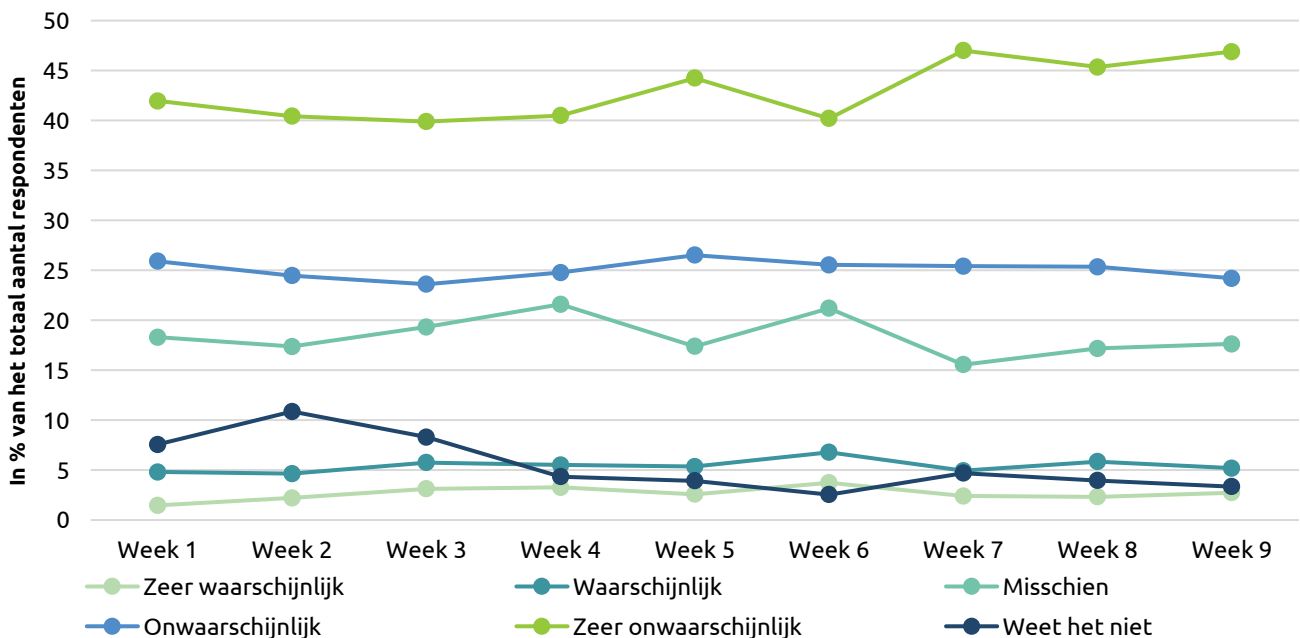
Maar dat betekent niet dat de maatregelen daartoe beperkt zullen kunnen blijven. Drie vierde van de ondervraagde ondernemingen (zie grafiek 18) denkt dan wel niet in faillissementsgevaar te zijn, bijna 20% vreest dat een faillissement toch mogelijk is. 5 tot 8% van de

ondervraagde ondernemingen denkt zelfs dat een faillissement waarschijnlijk tot zeer waarschijnlijk is. Zonder aanvullende maatregelen zou het aantal faillissementen dan ook kunnen verdubbelen t.o.v. 2019.

Nadat eerst in de allernoodzakelijkste maatregelen werd voorzien, is het nu heel belangrijk om na te denken over maatregelen om onze economie op middellange termijn te ondersteunen en ervoor te zorgen dat de komende jaren opnieuw wordt aangeknoopt met een gezonde groei.

GRAFIEK 18

Verloop van de COVID-impact op het faillissementsrisico

BRON NBB

Investing

Zoals hierboven uiteengezet, kwamen de liquiditeit en de solvabiliteit van tal van ondernemingen onder druk te staan als gevolg van de gezondheidsmaatregelen. In die context was de prioriteit van de bedrijven dan ook om in eerste instantie het hoofd boven water te houden.

Zo moesten ondernemingen soms afzien van investeringsplannen om zich te verzekeren van voldoende liquide middelen om te overleven. Bovendien zijn de toekomstige vooruitzichten voor groei en rendabiliteit aangeast, wat maakt dat ook sommige andere langetermijnprojecten voorlopig 'on hold' worden gezet, tot de economische mist enigszins is opgetrokken.

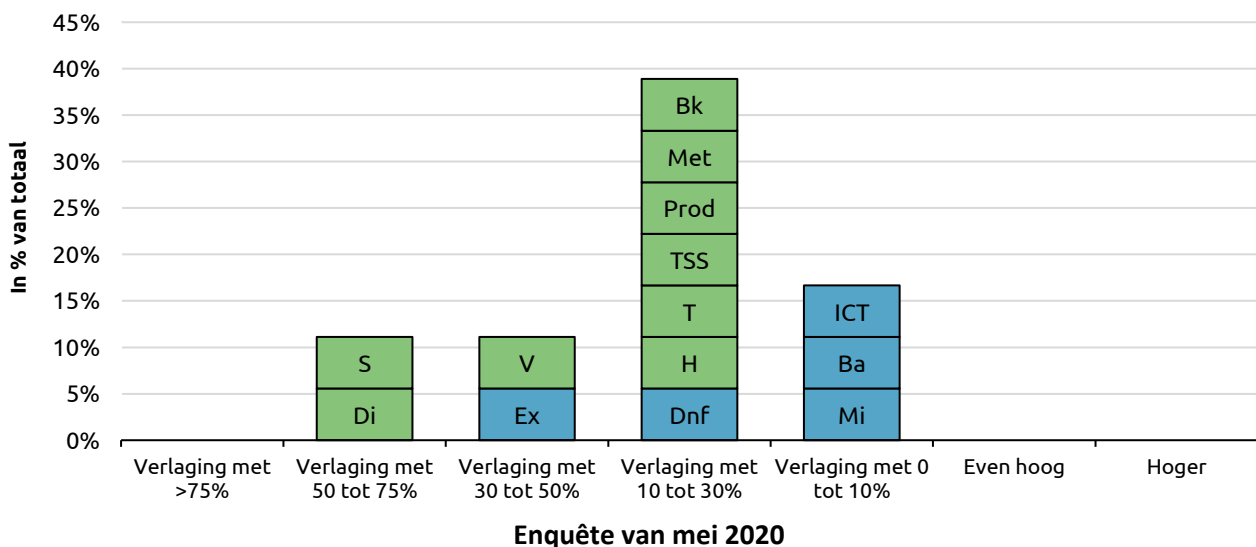
Toen we onze sectoren hiernaar vroegen, meldde bijna 40% dat hun investeringen in de volgende zes maanden met 10-30% zouden afnemen. Voor de staalindustrie en de diamantsector (11% van de respondenten) zou die terugval nog groter zijn, tussen 50% en 75%.

De sectoren die de minste veranderingen in hun investeringen verwachten (d.w.z. een afname tussen 0% en 10%) vertegenwoordigen 16% van de respondenten. Het gaat daarbij o.a. om de banken en de ICT, twee sectoren die minder zwaar door de crisis zijn getroffen. De MIVB heeft dan weer investeringsplannen op langere termijn die van essentieel belang zijn om haar opdracht als openbare dienst te vervullen, waardoor de maatschappij minder gevolgen ondervindt van conjuncturele factoren.

Bovendien hebben verschillende sectoren die vraag niet beantwoord, in tegenstelling tot de voorgaande vragen, om de simpele reden dat er nog te veel onzekerheden zijn, zowel wat betreft de gevolgen van de initiële schok, als wat betreft de snelheid en de kracht van de relance.

GRAFIEK 19

Hoe ziet u de investeringsplannen in uw sector in de komende 6 maanden evolueren ?

4 Vooruitzichten: veel onzekerheden

Die onzekerheden bemoeilijken ook het maken van economische vooruitzichten voor 2020 en zeker voor 2021. In essentie hebben die onzekerheden betrekking op volgende elementen.

Ontwikkeling van de epidemiologische situatie

In België en de rest van de Europa lijkt het ergste van de epidemie nu achter de rug, maar in de VS, Zuid-Amerika en sommige delen van Azië woedt ze nog in alle hevigheid en lijkt ze hier en daar zelfs nog aan kracht te winnen. Bovendien is het onzeker of er over enkele maanden (bv. in het najaar) een tweede besmettingsgolf komt in ons land, in Europa of in de rest van de wereld. Recente heropflakkingen in Zuid-Korea, China en Duitsland geven aan dat dat risico niet denkbeeldig is. Om de economische risico's verbonden aan zo'n tweede besmettingsgolf in te dijken, is het absoluut cruciaal dat de epidemiologische risico's bij zo'n tweede golf beter worden beheerst (zie verder bij [Conclusies en aanbevelingen](#)).

Wij gaan ervan uit dat de nodige maatregelen daartoe zullen worden genomen en dat nieuwe beheersingsmaatregelen dus een meer lokaal, gericht karakter zullen hebben. We hebben dus, in tegenstelling tot de OESO, geen scenario voorzien van een 2de veralgemeende lockdown.

Kracht van het herstel van de buitenlandse vraag

Als exportgericht land bij uitstek is België natuurlijk ook erg afhankelijk van de snelheid waarmee de buitenlandse vraag naar Belgische producten herstelt. Voor de minder getroffen landen als Duitsland, Nederland, Zwitserland, Oostenrijk, en de meeste Noord- en Oost-Europese landen (43% van onze uitvoer), zou het vraagherstel zich relatief snel kunnen voltrekken. Voor zwaarder getroffen landen en/of landen met scherpere economische lockdownmaatregelen zoals het VK, Italië en Spanje zou het herstel wat trager kunnen verlopen (15% van onze uitvoer). Boven onze handel met het VK hangt bovendien nog de bijkomende dreiging van een harde Brexit als er voor eind dit jaar geen handelsakkoord kan worden gesloten of wanneer de onderhandelingsperiode niet wordt verlengd.

We verwachten dat de uitvoer zich na de zware klap in april (jaar-op-jaar -24%) in mei en juni al wat zal herpakken, ook in het licht van de heropening op 4 mei van een aantal sterk exportgerichte sectoren zoals de automobielassemblage of de machinebouw. Maar voor het hele 2de kwartaal lijkt een daling met 15 à 20% onafwendbaar en voor het hele jaar 2020 zal de Belgische uitvoer 8 à 12% lager liggen dan in 2019. In 2021 zou de uitvoer zich geleidelijk herstellen om in het basisscenario pas tegen eind 2021 opnieuw op hetzelfde peil te liggen als eind 2019.

Inhaalvraag bij de Belgische consument

De lockdownmaatregelen die o.a. een sluiting van de non-foodhandel omvatten tussen 18 maart en 11 mei en een sluiting van de volledige horecasector tussen 13 maart en 8 juni, hebben geleid tot een massieve, door de omstandigheden geforceerde daling van de consumptieve bestedingen van de gezinnen met 35 à 40% tijdens de lockdown. Een deel van die gemiste consumptie (bv. in de horeca, de vrijetijdsbesteding, het toerisme of de persoonsverzorging) is definitief verloren, een ander deel (bv. de aankopen van kleding, duurzame consumptiegoederen of investeringsgoederen) kan in de komende weken of maanden nog worden ingehaald. De eerste echo's over de consumptievraag sinds de lockdown zijn gemengd: relatief goede verkoopsniveaus in de ketens en de baanwinkels, relatief zwakke verkoop in de kleinere boetieks en in de shoppingstraten en -centra in de steden. Al bij al verwachten we dat de consumptie in het volledige 2de kwartaal met 20 à 25% zal zijn gezakt t.o.v. dezelfde periode van vorig jaar.

Aangezien de tijdelijke werkloosheid, de overbruggingspremies en de andere overheidsmaatregelen de inkomens van de gezinnen relatief goed hebben ondersteund, is er bij de gezinnen op macro-niveau ook bijkomend (geforceerd) gespaard. We verwachten dat een groot deel van dat geforceerd sparen, ondanks de economische onzekerheid, geleidelijk zal verdwijnen en dat de consumptievraag zich in de loop van 2020 zal herstellen tot een niveau dat in het vierde kwartaal nog 5 à 10% lager zal liggen dan normaal. In 2021 zou dat herstel zich geleidelijk voortzetten om eind 2021 (wellicht na de introductie en verdeling van een vaccin en daaropvolgende normalisering van het economisch leven) terug dicht bij het niveau van eind 2019 te komen.

Bedrijfsinvesteringen

Dat de bedrijven het in ons land momenteel erg moeilijk hebben, hoeft geen betoog. En het gaat dan niet enkel om de sectoren waar de activiteiten verboden zijn of waren zoals de evenementensector, de horeca, het toerisme en de luchtvaart. Uit de resultaten van onze enquête en uit de cijfers over de tijdelijke werkloosheid hierboven blijkt dat ook veel ondernemingen het moeilijk hebben in de non-foodhandel, de textiel- en de kledingnijverheid, de meubelindustrie, de uitzendsector, de autoassemblage en de productie van auto- en luchtvaartonderdelen, de voedingsnijverheid, de grafische nijverheid, de staalindustrie, de diamantnijverheid, de onderzoeks- en consultancybureaus ... Elk van die sectoren moest eind mei nog altijd meer dan 20% van de werknemers op tijdelijke werkloosheid plaatsen en de meeste van die bedrijven verwachten maar een zeer geleidelijk herstel van de vraag.

Het verbruik zou zich tegen eind 2020 herstellen.

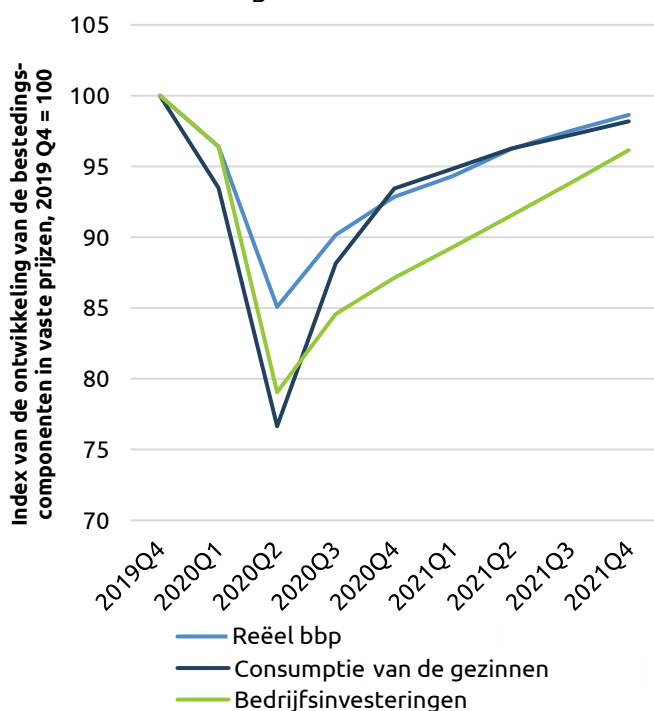
Eerst en vooral kan worden verwacht dat een deel van deze bedrijven overkop zal gaan, zal worden stopgezet of afgeslankt. Als 5% van de bedrijven onderuitgaat als gevolg van deze crisis, betekent dat al een verdubbeling van het jaarlijks aantal faillissementen. Uiteraard zal de afkalving van het aantal ondernemingen een belangrijke neerwaartse impact hebben op de bedrijfsinvesteringen.

Daarnaast worden veel bedrijven die voor de crisis in perfecte gezondheid verkeerden, nu geconfronteerd met een onmiddellijke liquiditeitscrisis (stopzetting en/of vraaguitval) gevolgd door een meer structurele rendabiliteits- en soms ook solvabiliteitscrisis (zie [Liquiditeit en solvabiliteit](#)). De productiviteit valt immers structureel terug, terwijl de kosten niet proportioneel kunnen worden

verminderd. Een groot aantal bedrijven zal de komende maanden dan ook in overlevingsmodus gaan en bepaalde investeringsprojecten op langere termijn schrappen of die met enkele maanden uitstellen (zie [Investering](#)). We verwachten voor het tweede kwartaal dan ook een jaar-op-jaar terugval van de bedrijfsinvesteringen met ongeveer 20%, zeker ook gezien het tijdelijk stopzetten van heel wat bouwerven tijdens de eerste weken van de lockdown.

Omdat er daarna in heel wat bedrijven minder nieuwe projecten zullen worden aangevat of hun start met enkele maanden zal worden uitgesteld, verwachten wij in ons basisscenario dat het herstel van de bedrijfsinvesteringen veel trager zal verlopen dan dat van de consumptievraag (grafiek 20). Eind 2021 zouden in dat scenario de bedrijfsinvesteringen nog altijd ongeveer 5% lager liggen dan in het vierde kwartaal van 2019.

GRAFIEK 20
Het herstel van de bedrijfsinvesteringen in het basisscenario verloopt veel trager dan de consumentenvraag

Negatieve impact op de potentiële groei

Een laatste grote onzekerheid is uiteraard welk deel van de grote - maar in principe tijdelijke - economische schade permanent zal worden. Welke stukken van het economisch weefsel die eind 2019 nog gezond waren, zullen verloren gaan? Welk deel van de tijdelijk en later economisch werklozen zal uiteindelijk structureel werkloos worden? Een groot deel van het antwoord daarop zal afhangen van de beleidsreactie van onze overheden (zie [Conclusies en aanbevelingen](#)).

In het basisscenario gaan we ervan uit dat er tijdens de zomermaanden op het federale niveau een stabiele meerderheidsregering wordt gevormd die een akkoord vindt over een krachtadig relanceplan (waarin een belangrijk deel van de VBO-aanbevelingen ter harte worden genomen) en dat plan ook snel en systematisch uitvoert.

In het meer pessimistische scenario blijft een doorbraak in de regeringsvorming uit en evolueren we naar een langere periode met een instabiele minderheidsregering, met onvoorspelbare beslissingen van alternatieve meerderheden in het parlement, of naar verkiezingen met alle onzekerheden en vertragingen die daarmee gepaard gaan.

In het basisscenario verwachten we dat **de Belgische economie in 2020 met liefst 8,3% krimpt**, de grootste jaarlijkse economische krimp in de naoorlogse periode. In **2021 zou dan een herstel met 6,4% kunnen volgen**, maar zelfs daarmee zou de economische activiteit eind 2021 nog enkele procenten lager liggen dan eind 2019.

In het eerder **pessimistische scenario** met een aanhoudend politiek imbroglie zou de economische krimp in 2020 tot 9,1% kunnen oplopen en (vooral) het herstel volgend jaar beperkt blijven tot 3%, met een activiteit die eind 2021 nog 5 à 10% lager zou kunnen uitvallen dan eind 2019.

Het eerder **optimistische scenario** vereist zowel een snelle ontwikkeling naar een stabiele politieke situatie met een deugdelijk relanceplan in België, als een snelle beheersing van de epidemie en een relatief sterke inhaalvraag in binnen- en buitenland.

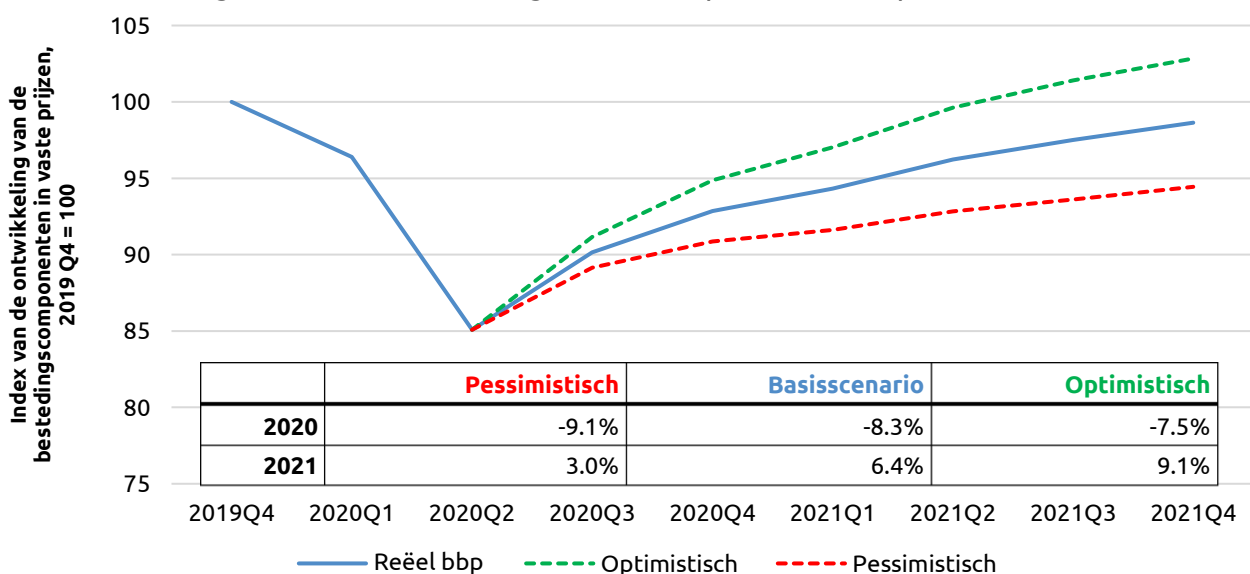
Door de verzwakking van de productiviteit in de nasleep van de maatregelen ter bestrijding van de epidemie, zal de daling van de werkgelegenheid in de privésector in het basisscenario waarschijnlijk beperkt blijven tot -2 à -3% in de overeind blijvende bedrijven

(-60.000 à -90.000 jobs). In het aanzienlijk aantal extra bedrijven die zullen worden stopgezet of failliet gaan, moet echter ook nog worden gerekend op een verlies van een 50.000-tal arbeidsplaatsen. De **werkloosheidsgraad** zal tegen het einde van 2020 dan wellicht ook stijgen tot 7,5 à 8% van de beroepsbevolking t.o.v. 5,4% in 2019.

Het **overheidstekort** zal in die context oplopen tot 10 à 12% van het bbp. Vertrekkende van een startpositie van een verwacht tekort van 2,5% à 3% van het bbp, zorgt de daling van de fiscale en parafiscale inkomsten bij een economische krimp van 7,5 à 9% immers al voor een verslechtering van het begrotingssaldo ten belope van 4 à 5 procentpunten-bbp (-20 mld. euro). Daarnaast waren de discretionaire steunmaatregelen van de federale overheid (inclusief de tijdelijke werkloosheid omwille van corona-overmacht) goed voor 2,2% van het bbp (-10 mld. euro) en die van de regionale overheden voor 0,9% van het bbp (-4,3 mld. euro). Een nieuwe regering zal dus niet enkel een geloofwaardig relanceplan moeten uitwerken, maar ook oog moeten hebben voor een budgettair traject dat het tekort tegen 2024 terug richting 3% van het bbp brengt.

GRAFIEK 21

Groeiverwachtingen in 2020 en 2021 volgens basis-, optimistisch en pessimistisch scenario

5 Conclusies en aanbevelingen

Niemand zal nog betwisten dat we te maken hebben met een crisis zonder weerga. In tegenstelling tot de vorige crisis van 2008-2009 en de bisronde in 2011-2012 als gevolg van de staatsschuldencrisis, is deze crisis niet veroorzaakt door grote problemen binnen het economisch bestel. Nu gaat het om een pure externe schok: een levensbedreigend, nieuw griepvirus.

Dat neemt niet weg dat we ook uit deze extern veroorzaakte crisis belangrijke lessen moeten trekken. Na het aanpakken van de eerste grote urgenties, moeten we vanaf nu alles in het werk stellen om klaar te zijn, mochten we geconfronteerd worden met een tweede golf van COVID-19-besmettingen. Dit omvat o.a. de ontwikkeling van een app voor 'contact tracing' van besmette personen, massale en snelle beschikbaarheid van testcapaciteit en van geschikte beschermingsuitrusting, geregeld opfrissen van de preventiemaatregelen bij de bevolking, maximale ondersteuning van de ontwikkeling van een vaccin ... We moeten kost wat kost vermijden dat we ons economische en sociale leven voor een tweede keer helemaal moeten platleggen.

We moeten kost wat kost een tweede economische en sociale lockdown vermijden.

Daarnaast moeten we nadenken over maatregelen om onze economie op middellange termijn te stutten en om te zorgen dat we de komende jaren weer kunnen aanknopen met een gezonde groei. Door de lockdownmaatregelen is heel wat toegevoegde waarde verloren gegaan (en we zullen ook nog heel wat toegevoegde waarde mislopen). Het

nominale bbp zal in 2020 tussen de 45 en de 50 miljard euro lager uitvallen dan voorzien.

Daardoor hebben de productiviteit en de rendabiliteit van onze ondernemingen een fikse knauw gekregen. We mogen ze dan ook niet nog extra in moeilijkheden brengen door de vooruitgang die de voorbije jaren geboekt is op het vlak van loonkosten en competitiviteit teniet te doen. We moeten er absoluut op toezien dat de wet van 1996 correct verder wordt toegepast, om de concurrentiekracht van ons bedrijfsleven ten aanzien van onze buurlanden intact te houden. We moeten zelfs verder kijken en ons afvragen of enige loonstijging wel aan de orde is zolang het bbp niet terug op zijn oude niveau is.

Verder heeft e-commerce tijdens de lockdown een cruciale rol gespeeld om de economische activiteit niet volledig te laten stilvallen. De achterstand die we de voorbije jaren op dat vlak hebben opgebouwd, liet zich evenwel nu meer dan ooit voelen. We moeten dan ook dringend werk maken van een aanpassing aan ons stelsel voor avondarbeid (van 20 u tot 24 u), om dat avondwerk mogelijk te maken tegen een redelijke kostprijs. Het komt erop aan dat onze bedrijven op gelijke voet kunnen concurreren met onze buurlanden. Of anders gezegd: snel kunnen leveren, zonder hoge meerprijzen of toeslagen (als gevolg van buitensporige loonkosten). De COVID-19-crisis heeft eens te meer aangetoond dat actie nodig én dringend is.

En daar mag het niet bij blijven. We moeten ook onze arbeidsmarkt wendbaarder maken. In sommige sectoren heeft de crisis immers zwaarder huisgehouden dan in andere, en dat zullen we merken in de werkgelegenheid.

Het moet gemakkelijker worden om te schakelen tussen sectoren, aan de hand van een sterk ondersteunings-, vormings- en activeringsbeleid van werkzoekenden. Levenslang

leren moet de norm worden. Zo verhogen we het aanpassings- en omscholingsvermogen van werknemers, en tegelijk de productiviteit en ons groeipotentieel.

De gezondheids crisis heeft ons bovendien, en logischerwijs, verplicht tot ingrijpende organisatorische aanpassingen, en er valt niet naast te kijken dat telewerk daarbij een flexibele en doeltreffende oplossing bleek. We moeten de ervaring die we daarmee hebben opgedaan benutten en het bijhorende wettelijk kader versoepelen, aangezien telewerk ook een deel van de oplossing voor het hele mobiliteits- en klimaatvraagstuk kan zijn.

En gelet op de omvang van de crisis, kunnen we zeker ook maatregelen overwegen die de vraag ondersteunen. Dat kan allereerst door private en publieke investeringen te stimuleren, omdat die als katalysator kunnen dienen voor de digitalisering en de ecologische transitie, en tegelijk ons groeipotentieel versterken en belangrijke maatschappelijke uitdagingen (klimaat, mobiliteit enz.) helpen te realiseren. Het Investeringspact, waarvan de krijtlijnen eind 2018 werden getrokken, kan daarbij als leidraad dienen. Ten tweede kan de vraag gestimuleerd worden via een substantiële verlaging van de belastingdruk op de lagere lonen (bv. via een hogere belastingvrije schijf en een hogere beroepskostenaf trek).

Maar om een dergelijk relanceplan op poten te zetten, moet een regering met volle bevoegdheid nu snel de fakkel overnemen van de huidige regering. Een volwaardige regering is een must om de koers uit te zetten, een roadmap uit te werken en een tijdpad uit te stippelen voor een sterke relance.

Tegelijkertijd kan er zo een einde komen aan de huidige kakofonie in het federale parlement, waar de vele populistische ballonnetjes de budgettaire problemen alleen maar vergroten i.p.v. oplossingen te bieden.

Want we mogen niet uit het oog verliezen dat we binnen onze overheidsfinanciën maar zéér weinig armslag hebben (zie eerder), aangezien onze schuldgraad ongetwijfeld fors zal toenemen, van minder dan 100% van het bbp in 2019 tot een niveau ergens tussen 115 en 120% van het bbp in 2020.

Doortastende en doeltreffende maatregelen, gericht op de bedrijven en de gezinnen die ze het meeste nodig hebben, daar hebben we nu nood aan!

Het VBO, dé stem van de ondernemingen in België, staat – via een 40-tal lid-bedrijfsfederaties – voor meer dan 50.000 kleine, middelgrote en grote ondernemingen die 75% van de tewerkstelling in de private sector voor hun rekening nemen. Onze leden zorgen voor 80% van de export en creëren 2/3 van de toegevoegde waarde in ons land. Als enige overkoepelende interprofessionele werkgeversorganisatie vertegenwoordigen we ondernemingen uit de drie gewesten van ons land.

Lees onze nieuwste publicaties
op onze website

WWW.VBO.BE